בעזהשי"ת

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ספר

פרקי אבות

בנ' פירושים משולבות עם פי' **ברטנורה** והחונים עליו עמם שריא נהורא שני פירושים לקוטים יקרים מפז ומפנינים מארלים ותרשישים אדמו"ר הגאון הקדוש רשכבה"ג איש אלקים מרן ר' **לוי יצחק** זלה"ה האבדק"ק בארדיטשוב, ומאת אדמו"ר הגאון הקדוש רשכבה"ג איש אלקים מרן ר' **ישראל** זלה"ה המגיד מקאזניץ זכי"ע ועכ"י.

לקטתי וסדרתי בסדר נכון איש איש על מקומו ישבן אנכי ה"ק **מאיר באלסאם** באמו"ר מו"ה **דוד** ז"ל מילידי עיר **מעליץ** בגאליציע.

בארטפעלד שנת תרס"ה

בדפוס הרבני מו"ה יוסף מאיר בלייער נ"י בהרבני החסיד וכו' המנוח מו"ה פנחס בלייער ז"ל ממונקאטש.

DRUCK VON M. BLAYER, BARTFELD

הקדמה קטנה, לעדת מי מנה.

ברוך שנתן כחו לי, כמו לים עבדי שניתן לכם מהפיכתו עצמו לטירת ישם גליו ומשכבתו בקיבוי כחוכם פיכום על פרקי לבוש, בפרקם משולבות, ומיי לחמדות, דרכם דרכם בפרקם, שמי מתן דבעי למסוי מקידת לקייס מילי דחבות, לעזכר לבבות, שקר ילת מפי לדיקים קדושי עליונים מאוכי עולם, ומוכר חייס ס"ם סגתון הק' לים מלקים כשכב"ם מכן **מברדישטוב** זללה"ם, ומפי כ"ק אדמו"ר סגתון הק' לים מלקים כשכב"ם סמגיד **מקאזניץ** זללה"ם זי"ע ועכ"י, מצין קוכתם יהיכל־תלוסתם, לאמתי עם לבבי, לביהד"ם להבית, ללקט חוכות, ומיי למחוכות, ושפתתי מלאתי בשפתים הק' ועמיתי עטרת גפן מדרת לפרקי לבוש יחד מחוברת, וזכותם תגן עלינו אמן. הכתים יעמוד לי ולכל ב"ב למלא משאלותיכו לרב עוב משלום, ובלל עוסק וילחת שמ"ב, כמבואר בשפר מקידם כל המוסר דבר שמועה מפי לדיקים, הם מתפללים עליו וממליצים עליו עובה. וביקרת רבה, שכל מי שעוסק מקד עם לחד מגדולי ישראל כאילו עשה מקד עם כל ישראל, ולפי דברי המדרש הנ"ל נראה לי לפרש דברי מכז"ל שמי שמן דבעי למסוי מקידת, לקייס מילי דחבות, דייכי מי שכולה לעשות מקד, לקייס מילי דחבות, דייכי קויס דביישס מקדושים עס שכיחו לבו רבותיכו להשתתל שיסי קויס למילי דחבות, דייכי קויס דביישס מקדושים עס שכיחו לבו רבותיכו שק' כי רבותיכו נקראים חבות כמו שפי לבי רבב ישראל (מלאכים) כנ"ל מי שעוסק מקד עס לחד מגדולי ישראל לכתוב שמיעותיו לו למוליאם לאור עולם כאילו עשה מקד עס כל ישראל, ע"כ לחם בכוכי ד' תעמדו לימיכי, ובכתף מכשפכם סומלו, זכו במקחי זכו, קמו מקחכם לשם שמים, ותזכו לקבל בבכה מלא מפגיס, במהה לחת לפיס, ממעוכי שמים, בשוכר ועוכר חוכה וילחת שמים, ובמהרה יכון עוד הלבנון, ויקבץ כלחי ישראל מכל שכה, וכועם לחד יחי' לכללה, כעתידת הלעיד ומלשם לחשיעת ד' בסרב עיכת.

מאיר בשמו"ר מו"ה **דוד** ז"ל

מילידי עיר **מעליץ** יצ"ו.

ארבעה טעמים המה אשר להמתי לאגודה להיות כלי שלימה בלי מגרעת וחסרה. טעמים נעימים אשר לקחתי מספרים על לימוד מסכת אבות, נבחרת לעמוד בין פסח לעצרת.

טעם א'. כי הימים הללו מכניס ונעמים לשמירת הנכיחות הגופני, כי הזמן גרמא בימי כיון שכולם לבל במזג הטוב וממולא, ובאשר שקדם החמון על שמירת גופם לעשות משמרת למשכנם לשר בו יהלכלך סגוף במעך הטנא, כן שקדו חכמים על כל הנפש שבאם נבים יעקב לקרוא לשם דבור וקבעו מועד לחיות נגילים בחילי דאבים בשבתות אלו חמת חיותם דבני חכמים וחידותם חמוטכים אח לב האדם לשר בחמת ימלא כל אחד מאיתי יקראל שמירת הנכיחות שנפשי, לשר היא בחילת הלמידת.

טעם ב'. כי הנה לבאתו ילאתו ממועד מג הפשה לשר בו הייתו שמחים ועוזי לב מקעודם אל קעודם ובלי קפק עלשם חלוזם וילה"ר מקלוח אל הערבים והשלוח ע"כ לריך להכניע בעול תורם והמוקר, ועם היות קגם בחג הסכות ים ט' ימי שמחה מ"מ לחיות בחודם לשר הסילתו וקיפו ומלעיתו היל ימים כולאים, ולאי גם בימי המועד והחג לא הנה חילאת מבניתו.

טעם ג'. כי אלו קדמוניו ע"ה חיות עתה זמן הלביב שמו כרמזו ימי הבחרות בחיי האדם לפיכך למען יפיי לשמיח בזכותי זאתיתו מפיעבד אל קבלה עול מלית יתקבו לומר פרקים, להדבקיתו בשגלי יוסר בשלות ומע"ט.

טעם ד'. לחועלת הזמן הטחיד היל יום חג הסבועות זמן מתן תורתינו להזהיר שם הטם לבל יעלה על לב אים לילגב על שמירות הדיבים המקובלים מפי מקבע"ה אלא מפורשים בתורה, ולומר שאין לו לשמור אך מה שמפורש בתורה, לכך אלו מקדימין ללמוד פרקי אבות בזמן הזה, לשר בהם בא אלשלת הקבלה ומקורת תורה שבעל פה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

(א) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה: הם אמרו שלשה דברים הוי מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה: (ב) שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר

רבינו עובדיה

(א) משה קבל תורה מסיני. תומר לכי לפי שמסכתא זו תיכה מיוסדת על פירוש מלוה ממלות התורה כשאר מסכתות שבמשנה תלת כלה מוסרים ומדות. ותכמי נכרים ג"כ רצו שיהיו מסדרים כמו שבשה מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו. לפיכך התחיל התנא במסכת זו. משה קיבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו מותם חכמי המשנה מלבם אלא תך תלו נאמרו בסיני: מסיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהתירו ימים מחרי יהושע. ואותם הזקנים לזקנים מחרים. עד שהגיעו לתחלתם של נביאים. שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: לנביאים כנסת הגדולה. קיץ זקניים היו זכובבל. שריה. רעליה מרדכי בלתן. שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכלם חגי. זכריה. ומלאכי. ומהמיה בן חכליה. ומבריהם. ושקראו כנסת הגדולה. לפי שהחזירו העטרה ליושנה. שמשה אמר האל הגדול הגבור והנורא. בתי יכמיה ודניאל. ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירום כשתחלה. לפי שאמרו הן הן גבורותיו. הן הן נוראותיו. שתלמה כן היתה אומה כזו יכולה להתקיים מפני כמה תומות: הם אמרו שלשה דברים. הרבה דברים אמרו. אלא ג' דברים הללו אמרו (הן) שיש בהם קיום התורה: הוו מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ושתים ושלש. לא תאמר דין זה ככר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא הוו מתונים כלומר ממתינים קודם שתפשקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לחשוקי מרכן גמליאל דאמר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש. קמשמע לן שתלמדין תורה לכל אדם ואין צריך לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה יודע מעשיו שמעשיו מקולקלים. וסאני שומעניה לי כמי שאמרו שאם העמיד תלמידו בכחרותו יעמוד תלמידים בזקנותו. דכתיב בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך: ועשו סיג לתורה. כדכר שלא יבא ליגע בחיסור תורה. כגון שביות לעריות. ושבות לשבת. דכתיב ושמרתם את משמרתי. עשו משמרת למשמרתי: (ב) משיוני. משיוני שלאחר שמתו כלן נשתיירה הקבלה בידו. והוא היה כ"ג אחר עזרא: הוא היה אומר כלומר כך היה מרגיל בפומיה תמיד. וכן כל כ' שלוני אומר. הוא היה אומר. שבמסכתא זו פירוש היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נבחא העולם אלא בשביל ג' דברים הללו. על התורה. שתלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ. דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: על העבודה. עבודת הקרבנות. שכך שנינו במסכת תעניות שתלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. ומניינו שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב עולם חסד יבנה. וגמילות חסדים הוא לשמח חתנים. ולנשא אבלים. ולבקר חולים. ולקבור מתים. וכיוצא בזה

בית דוי

במשנה משה קבל תורה מסיני ימ לדקדק דהוליל בסיני ונדמה לנאמר דהכא כתיב ושמים עניו מאד מכל האדם וכו' וכן במלכים לאאר מי מכבי כי מלך וכו' וכי חוליה וכשאמר לו הקב"ה שיתן התורה על ידו ושוא יסים רצון שלא כל ישתתף לא שכר כלל ושיכן עטותנותו לאנשי מדרגא היא שהתורה כי מרע"ה שהתכל שתורי תכתן על סר סיני ושנעשה כשתרז"ל לפי שהוא נמוך מכל שהבים ולשה שלין התורה

אומר על שלשה דברים העולם עומד . על התורה ועל העבודה ועל גמילת חסדים : (ג) אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו בעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורה שמים עליכם : (ד) יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם . יוסי בן יועזר איש צרידה אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם: (ה) יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת

רבינו עובדיה

כזה : (ג) פרס . לשון ערך . ערכך מתגרמין פורסניה . והוא מה שחדש נותן למי שעבד אותו והוא היכו חייב כדין ליתן לו כלום . כמי מה שיתן חדש לבנו קטן . או לאשתו . או לעבדו . מפני קורת רוח שעשו לו . ואפי' לתקות פרס כזה לא יעבוד חדש את בוראו . אלא מאהבה בלבד : ויהי מורא שמים עליכם . שיעשו שאתה עובד מאהבה עבוד גם כן מיראה והעובד מיראה יזהר ממצות לא תעשה . ונמלאת עבודתו עליכם . וכן אמרו חז"ל עבוד מאהבה עבוד מיראה . עבוד מאהבה . שאם בחת לעבוד דע שאתה חוטא ואין חוטא שוגג . עבוד מיראה שאם בחת לבעוט . דע שאתה ילד ואין ילד בועט : (ד) יוסי בן יועזר איש צרידה . ויוסי בן יוחנן איש ירושלם . כל התנאים המזכרים בפי זה זוג זוג . פלוני ופלוני קבל מפלוני ופלוני הלשון מהם כשיש והבני אב בית דין : יהי ביתך בית ועד לחכמים . כשילכו החכמים להתקבץ ולהתועד יהי ביתך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר נתקבץ בבית של פלוני . שאי אפשר שלא תלמיד מהם לחיה דבר חכמה . משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנותו של בשם שעשה שלא לקח כלום מיד ויש עוד קלם והוליך עמו : והוי מתאבק בעפר רגליהם . כלומר שתלך אחריהם . שהמהלך מעלה אבק ברגליו . והולך אחריו מתמלא מאבק שהוא מעלה ברגליו . סימוך אחר שתשב לרגליהם על האדן שכך היו נוהגים שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע : והוי שותה בצמא את דבריהם . כאדם צמא שאותה לתאבון ולא כאדם שבע שקן במזונו צמואים אפי' בדברים העריבים ועוביס : (ה) יהי ביתך פתוח לרוחה . כביתו של אחשורוש שהיה פתוח לארבע רוחות העולם . כדי שלא יפארכו החוטאים להקיף למזוח הפתח : ויהי עניים בני ביתך . ולא יקנה עבדים לעצמו . מומב שיהיו עניים שלא מנכסיו ולא זרע כנען האמור : בשאתו אמרו . מדקאמר עם האשה . ולא אמר עם אשה : למדנו שבאשתו אמרו . אית דמפרשי באשתו כדה בלבד . שלא יבא לידי הרגל עבירה . ומדברי המשנה נראה דאפילו באשתו אחרת

וכן

בית לוי

כאני כי אם ע"י השפעל והגדוע משכל לכן מיד כאלי מיכאן השורש על ידו מאמת רוב עניותנוסו שאשב שאין ביאשכל גדוע ממנו ואין שאוני כאנשי כי אם על ידי השפעל והגדוע משכל וזהו מעשה קבל תורה וקשה כבזכר ומיכן עניותנוסו לזה אמר מאיני שלמד מאיני שיכאן עליו השורש ולא על שאר השריש מאני שאוש כמוך משכל השריש לכן גם זוש כאלי מיד להיכאן השורש על ידו ‡

כ"ג

בית ישראל

(ה) . ואל תרבה שיחה אם השפעל בשאתו למרו ק"ו בשאתו שביכו וכו' . יש לומר בדרך השפעול שבוודאי אם מרבה שיחה אפילו עם לשאתו יבא לו מזה תשוות רעות כ"ל ולשון שרע . ובשרע אם היא כדה שממשיך עליו עוממה . ולא עוד אלא שכך הוא דרכו של היצ"ר . בתחילה מניחו להרבות שיחה עם לשאתו . ולסו"ס מניחו לדבר עם לשאתו שביכו . ובתחילה

מניח

באשת חברו . מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובטל מדברי תורה וסופו יורש גהינם : (ו) יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם . יהושע בן

רבינו עובדיה

וכן למרו ז״ל מגיד לאדם מה שיהו לפילו שיהה קלה שבין הים לשתתו מגידין לו בשעת הדין חלף ח״כ צריך לפיים לדבר מלוה . כגון רב דשת ושמוק ועשה לרכיו : מכאן למרו חכמים . רבינו הקדוש שסדר המשניות כתבה מדבכי חכם זה שלמר ואל תרבה שיהה עם האשה למדו חכמים לומר כל זמן שלדם מרבה שיהה עם האשה גורם רעה לעלמו . מלאתי כתוב כשלדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך הירע לי עם פלוני היה מלמדתו לחכמר ריב . כגון קרת שספר לאשתו מה בעשה מבה שהניף את הלויט תנופה והניחתו בדבריס לידי מחלוקת . אי נמי מתוך שהוא מספר לה שחבריו גינוהו וביישהו אף היא מבזה אותו בלבה . וזהו גורם רעה לעלמו : ובטל מדברי תורה . בשעשך אחר דבריס בטלים ואינו עוסק בתורה : (ו) עשה לך רב רשב״ם פי׳ שעיקר שלינו ריאוי להיות לך רב עשה לותו רב עליך : ואל תלמוד ביוך לביך עלמך . ואני שמעתי עשה לך רב . שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו תמיד . ואל ילמוד היום מאחד ולמחר עם אחר . ואע״ג דבמס׳ ע״ז למרו הלומד תורה מרב אי אינו רואה פי׳ בכבה . כבר סיבתו ואמרו הני מילי בסבכל . שמוב לו לשמוע סברת הרבים . אבל לענין גמרא אחד רב מעלי כי היכי דלא לפגום ליפניה : וקנה לך חבר . ואפילו אתה צריך לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אהבתו : אבל ברב אל תייך לומר קנה לך רב שהרב צריך ללמוד בחנם : והוי דן את כל האדם לכף זכות . כשהדבר בכף מחזניס ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים מעשיו אם לדיק אם רשע. ועשה מעשה שאפשר לדוגו

בית ישראל

אכיס לותו מן הסרהור כדי שיפשוב שאין זה עון . ואפ״כ מציל לותו לידי הרהור . ולפעמים יבא אדם לידי מעשה בידים ר״ל . וזהו שכתוב אכז״ל בזה שאמרו קל ומומר בשאת חביבו. ר״ל בשפילה מקיתו לידי עבירה קלי . ואפ״כ לידי עבירה חמורה בשאת חביבו:

וזהו שאמרו :

מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעלמו.

כ״ל שהמולים בקלה רע ומטיפות בקלקים רעה . וע״ז גורם שהקליפות שורים עליו ומביאים לותו לידי עוונה כ״ל :

ובטל מדברה תורה לא כתיב ובטל מחורה תורה. ר״ל שאפילו שוא לומד . למודו שוא כמו דבריס בטלים שכך דרכו של יצה״ר מכיא לותו מן הסרהור כדי שיפשוב שאין זה עון . ואפ״כ מציל לותו לידי הרהור . ועי״ז נכשל בלילה ר״ל . ולפעמים יבא אדם לידי מעשה בידים ר״ל . וזהו שכתוב אכז״ל בזה שאמרו קל ומומר בשאת חביבו. ר״ל בשפילה מקיתו לידי עבירה קלי . ואפ״כ לידי עבירה חמורה בשאת חביבו:

וזהו שאמרו :

מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעלמו.

כ״ל שהמולים בקלה רע ומטיפות בקלקים רעה . וע״ז גורם שהקליפות שורים עליו ומביאים לותו לידי עוונה כ״ל :

ובטל מדברי תורה לא כתיב ובטל מחורה תורה. ר״ל שאפילו שוא לומד . למודו שוא כמו דבריס בטלים שכך דרכו של יצה״ר

(ו) יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב . קנה לך חבר . והפילו את לריך לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אהבתו : אבל ברב אל תייך לומר קנה לך רב שהרב לריך ללמוד בחנם : והוי דן את כל האדם לכף זכות . כשהדבר בכף מחזניס ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים מעשיו אם לדיק אם רשע. ועשה מעשה שאפשר לדוגו

פרקי פרק ראשון אבות

בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות: (ז) נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפרענות: (ח) יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך כעורכי הדינין וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך פרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך

רבינו עובדיה

לדונו לזכות ולפטר לדונו לחובה. מדת הסידות הוא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק בכעס מותר לדונו לחובה כלומר אינו ממנו לדון בכעסיו לוקה בגופו. מכלל שהתועד בכעסים היו לוקה: (ז) הרחק מקום רע. כלומר תלוה מדוע מקום עמו במפלתו דהוי כבעל חוי לבעלו: ואל תתחבר לרשע. כלומר כך תלמוד מעמיו. וטוב כלומר תלוה

בעינך כזבאין בשקבלו עליהם את הדין: (ט) שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר: (י) שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר

רבינו עובדיה

יפה לכך לאחד מהם לומר לית סלוני הסוב הוא . ולא ישמעו מעצת בקר . שלא תהא לומר כן לון לאחה רוצה לו חובה : כשקבלו עליהם את הדין . שלא תחבוד החייב לומר גזלן היה זה . שלא תאמר שמא מוטב היה ולא נתכוון לגזול. לי נמי כתחייב לי מהם שבוע ונשבע לא תאמר לשקר נשבע : (ט) והוי זהיר בדבריך . שלא יאמר הדיין שמא כך וכך היה מעשה . או שמא היה הדבר כך היה סלוני זכאי ומתוך דבריהם הללו לומד בעלי הדין או העדים לומר דבר שלא היה : (י) שמעיה ואבטליון . גרי לדק היו . ומכאי בניו של סנחריב הם . ומפעתי שמפני שהיה מבטליון חב בית דין . נקרא בשם זה שפירושו חב לקפנים . כי פליט

בית ישראל

למעלה מלכל שבועים . ולזה עשה כך רב לטון גדולות כי גודלי שם יחזיק שלשם עלמו לשמל ולא ידע כשאכם שסוף לבא לשלים לא יעסוק בחורה ובשפילה בשקשות כי יאמר מה חקנתי ומה לכי ומה מיי . וזהו ג"כ ושוי דן את כל שלשם לכף זכות שחשטוב בדעתך שים לי שכל יותר . ומחחת זה . שסגשם שלי מיעוט שכלו עשה שלא . ולין שסגשם שלו כל כך גדול כשלחרים ז"ל שזהוכות נעשים לו כזכיות וכזן:

(י) שמעיה אומר לשוב את שחלאכה . ושפרש שבטבוכל שבטלאכה מביאו לידי שיעשים . ושקשם שחוי"ט שלא פלוגחא שוב בגמרא שלמרו ועשתה לו בלשר ס"ל שבטלה מביאה לידי שיעשים . וח"ש לידי זיחם ע"ש ועדוע לא שפרש כלן עשה של זיחם . ושחרץ שלין דרכו של שים לזכות כשו שלא ע"ש . וים להקשות דשחה ליחא בגשרא שלי בבייסו ליכא בבייסו שלא ללוחה לשלק בקונים . לש"ל עשוה שיעשוה ליכא ולש"ל עשוה זיחם ליכא . ולפי"ז קשה שה שים לין דרכו לזכות כ"ש . לשה לשר לשוב את שחלאכה. שלא עשוה שיעשוה שי' די שה

שי' עשלק בקונים . שלא י"ל שיכוסו . דשכם שלו לוחרים בכל יום שחחדם בעוכו בכל יום חחיד חעשה בשחים . ולכיך לשבין שלי שחדי . שלא שעולה עיחד חרחשים בריחתו . שלא החידום הוא שבכל יום כוחן שעה חדשה בכל העולם לקיום העולם . ובלא זה לא שי' קיום לעולם . ולשי' לדבר שחוחרים לחי"כ כשחוב לעשה לוחים גדולים ולא כתיב לעשה לוחים כוי . ולזה כחיב עשה לשון הוא שבכל יום הוא עשה חשבע שחוא כוחן בשם . ובדלשי חידום חשבע בזכות חעשה שעלות . לשבל שם חכיח חשילין חקבר חשילין לשבין לשבי"ח . שם חשבף בעליח הוא בוכה שביקיע"ו . שם לובש לילית כחלה שלוחות בדקי' כי לילית הוא לשון לוב . ולשי' לדבר שבל עלמות בריחתו העולם לא שי' בשביל ישבשל שבקלתו לשבי' ומכ"ש לשחר בריחות העולם . שסידום הוא בזכות חעשה שעלות . כשלא שבכל חשלה ובכל שלוש שעשה הוא בוכה שעולמות וזהו פירש שהוב לא שעלכה ושבא לא שבגנות בשלך . שלא חחגלח בדבר

פרקי פרק ראשון אבות

אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות: (יא) אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל: (יב) הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה: (יג) הוא היה אומר נגד שמא אבד שמיה ודלא מוסיף יסיף ודלא ילים קטלא חייב ודאשתמש

בתגא

רבינו עובדיה

מלת בלמון תרמי קמן. כמו שאמר ר' יוחנן כד הוינא מליח כשהייתי קטן. ליתי מליח ומלייתא. יבואו קטן וקטנה. לף כלן לחבמליון. לכיהן של יתומים קטנים: להזהר את המלאכה. לשלוח יד לו כמה להתפרנס היית לעסוק במלאכה. שהמלאכה מכיאה לידי שעמום: ושנא את הרבנות. ולא תאמר לחם גדול לחי וגבוה לי לעסוק במלאכה. לאמר ליה רב (לרב) כהנה שעות בשלחן בשוק ושוב לחברת ולא תימר כהנא לחנא גברא רבא לחנא וכניא בי מלתא. שיהם אחר ושנא את הרבנות. התרחק מלנהוג ברבנה על לכור שהרבנות מקברם את בעליה: ואל תתודע לרבות. כדי ליטול רבנות על ידיה. לי שמי אל תתודע לרבות. שלא יעכירוך על דעת קונך כמו שעירע דואג האדומי: לרשות. המלכות קרויה רבות מפני שהרבות בידה לעשות כרלונה: (יא) האהבו כדבריכם. שלא תניחו מקום למעות יב להזב שמא יגרום ההפא ותתמייכו בגלות. וחבלו למקום שיש שם מכשים שמתחים סניס בתורה שלא כהלכה. והם כעוי למיס הרעים. ויבינו מתוך דבריכם דבריס שלוכס הגוים ויאמרו התלמידים הבאים אחריכם מאותם דבריס דברי מינות וימותו בעוכ ונמלא שיס מתחלל. שיאמרו אותו דעות בעלות בעולם כמו שקרה לאנשינוים לוס שוכו שם לדוק וביתום תלמידיו שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. ותהיו הס. לשאר פועב מלאכה כל היום ושורת. ולשכר היו מקבל פרס. ויהו מן הדת גס ותלמידיהם. ונקראים לדוקים וביתוסים עד היום: (יב) הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. פירשו בחבות דרבי נתן כיצד היה אהרן אוהב שלום. כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהס בלא מדעת חבירו. ואומר לו כאה הנרך לך הוא מתחרט ואכה את עלמו על שהשא לך. והוא אומר לו אחות אליך שמתמול לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיון היה מקבל הבריות לתורה כשהיה יודע שאבר עבירה היה מתחבר עמו ומרחה לו סניס להובות. והיה אותו אדם מתביים ואומר אלו היה יודע לדיק זה מעני הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה אחר למוסד הוא שהגיע מעיד עליו. שלום ורבימור הלך אחי וכיבס הביב מעון: (יג) נגד שמא אבד שמיה. מי שנמשך לו שמו מרחוק מתוך שררה ורבנות. אבדה יאבד שמו. שהרבנות מקברת את בעליה: נגד לשון מביכה. אבנוס מבכו. וגידו: ודלא

מוסיף

בית ישראל

כי זם לא אחך ולא תאמר כוחי ועולם ידי כו'.

ואל התודע לרשות יש לפרש היא גאוה שהוא שקולים. שיהו שאר אחה אוהב את השלום. לא תחשוב בלעתך שרבנות עוניס אותך ג"כ שרי עוב ובאת לאו לאו כאנשי בגאה שהוא אומר שלא שאת חפלתו נשמעה קודם לא לידו כאב לא. לך נרחמי שאת יתי קרוב לכל קוראיו באמת:

(יג) הוא היה אומר נגד שמא אבד שמיה. מי שנמשך לו שמו מרחוק מתוך שררה ורבנות. אבדה יאבד שמו. שהרבנות מקברת את בעליה: נגד לשון מביכה. אבנוס מבכו. וגידו: ודלא

מוסיף

בתגא חלף : (יד) הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי ובשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי : (טו) שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות : (טז) רבן גמליאל היה אימר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל

רבינו עובדיה

מוסיף . מי שהיו מוכיח על למודו : יכיף . יסוף מפיו מה שכבר למד ויעבה תלמודו . ויש שגורסין יחסף כלומר יחסף חג עמיו וימות בלא עתו : ודלא יליף . קשה מדלא מוסיף הלכך קמלא חייב כלומר לחוי הוא שיהכניסהו כמהו שלמדו עם החכן מותר לקרעו כדג . ומגבו . ודיעתמם בתגא . המעתם נכתבה על תורה כלומר המעתמם בכליו מלף ועבר מן העולם: תגא בלשון ישמעאל כתר . ויש מפרשים תגא רחבי תיבות «תלמיד» «גברא» «חכיכא» שלכור לאדם להתעתם בתלמידים שהיו תלמידיו . ואני שמעתי דיתעתם בתגא המתעתם בשם המפורש מלף ואבד שהיו לו חלק לעה"ב: אם אין אני לי. אם אין אני לעצמי מי יזכה בשבילי: וכשאני לעצמי ואפילו זכיתי לעצמי. מה הוא הזכות הזה ובמה נתחב הוא . כנגד מה שאני חייב לעשות . ואם לא עכשיו . בעולם הזה : לימתי. כי אחר השעה לא יספיק לזכות עוד . סיכום אחר . אם לא עכשיו בימי הבחרות . לימתי . שמא בימי הזקנה לא יעלה לידי : (יד) עשה תורתך קבע . שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה . וכשתהיה יגע מן הלמוד תעשה מלאכה . ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה תעסוק בתורה . ומלאתי כתיב עשה תורתך קבע . שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך . שלא תהא תורתך . קבע . לך כמו לאחרים . וכן היא אומר בעזרא י' ז' . כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד לבני ישראל כמו שהכין לבו לעשות . כך היה מלמד לבני ישראל : אמור מעט ועשה הרבה כמו שמצינו באברהם שאמר ואקחה פת לחם . וכסוף ויקח בן בקר רך וטוב : והוי מקבל את כל האדם . כשתהא מכניס אורחים לביתך לא תתן להם סניף כשאר בקרקע שכל הנותן סניף כשאר בקרקע . אפילו נתן כל מתנות שבעולם מעלין עליו כאלו לא נתן כלום . שנאמר הזהירות הזהיר שמאי כנגד ג' מעלות שהזכיר ירמיה . מכש . נכור . ועציר . כנגד מכש אמר . עשה תורתך קבע כנגד עציר אמר . אמור מעט ועשה הרבה כנגד נכור אמר . והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות . שיכעס יגרו ויולחם כנגד לבו הרע . ובניהו איש גבור הכועס את יגרו : (טו) עשה לך רב . לענין הוראה מדבר עכשיו . אם כח דין לפניך ונסתפקת בו . עשה לך רב והסתלק מן הספק . ולא תפסוק עליו אתה לבדך . כי הא דרבא כי הוה אתיא ערפתא לגביה . הוה מכניף לכולהו אבאי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמעיין ביה מכשרא : ולא תרבה לעשר מומדות . שהמפרים מעשרות מחומד חיגו נגזל מן הקלקלה . אם פותח מפה שהוי ליתן . מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים . ואם העדיף על שהיה לחוי ליתן . פירותיו מתוקנים . ומעשרותיו מקולקלים : (טז) ולא מלאתי לגוף טוב אלא שמיקה . מי שמעמ מרפתו ובותק : ולא המדבר היא העיקר אלא המעשה . ותדע לך שהשמיקה טובה שפעולו המדבר והדבר בתורה שהין לך מדם טובה יותר . הין עיקר קבול השכר אלא בשביל המעשה

בית ישראל

וי"ל כנד סוף לשון כנדיים ותגדיים הם קדושי עליון שתמיד הית כנד ה' . כמו שפירש"י ויתן שם ישראל כנד השר כ"א שכלמד כנד פניו למזרח וד"ל . ושלא מחמת רוב עניותו הי תמיד כנד ה' . ושא רחי שתמרי מכז"ל שילא ד"ק ואמר רחי זה שתשרש עליו שכיני כמשה אלא כי מצני עה"י . ומתרן קושי שכ"ל ממילא ; (טז) ואל תרבה לעשר לומדות כ"ל השכח כשהלדיק עיבד אם הבוד"ם סוף

ואל תרבה לעשר אומדות: שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא: (יח) רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קים על האמת ועל הדין ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

פרק שני

(א) רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה

רבינו עובדיה

המעשה. והדומי ואינו מקיים נותן לו שכר היה שומע ולא היה דומי: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מצינו במוה שהרבתה דברים ותמהתאמר תלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. והוסיפה נגיעה שלא נאמרו בה. ודחפה נחש עד שנגעה בו. ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה. כך אין מיתה באכילה. ותתוך כך באה לידי חטא שאכלה מן הפרי הוא שנאמר ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל: (יט) העולם עומד. יכוון על כני אדם מתקיים. ואין זה כמו העולם עומד לעניל: על הדין. לזכות את הזכאי. ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא יתקנו איש בעמיתו: ועל השלום. בין המלכיות. ובין אדם לחבירו:

(ב) **רבי אומר**. זיבור: כל שהיא תפארת לעושיה. ותפארת לו מן האדם. שיהא נותן לו. ויהיו נותן בני אדם ממנו וזה יהיה כשילך בכל המדות בדרך החמצעי ולא יפה לאחד מבני הקנוות שהוא הוא כילי ביותר. יש תפארת לו בתוספ ממון הרבה. אבל אין בני אדם מפארין אותו כמדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הרצוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לעושיה. ואינו נותן לו שהוא כח לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא חמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושיה. שנותן את ממונו ואינו נפזר יותר מן הרצוי: ותפארת לו מן האדם שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו שרצוי לו ליתן וכן הדין בכל שאר המדות: שאין (אתה) יודע מתן שכרן של מצות. לא תסתכל בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא עונש המבטל מעשייתן. דאלו עכשו של מצות לא תסתכל בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא עונש המבטל מעשייתן. דאלו עכשו של מצות הן. סקילה. שרפה. הרג וחנק. כרת. ומיתה בידי שמים: ומלקות. העונש הקל לעבירה הקלה. והחמור לחמורה: והוי ממהר הסהד מלוה מה שאתה מסהיד מסחורתך וממוכך מפני עסק המלוה

בית ישראל

הוא מסתיע עליו ילמד. וזו שילמד אין לו שכר קיום אלא שתיקה ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא: (יח) רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קים על האמת ועל הדין ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

פרק שני

(א) רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה

רבינו עובדיה

המעשה. והדומי ואינו מקיים נותן לו שכר היה שומע ולא היה דומי: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מצינו במוה שהרבתה דברים ותמהתאמר תלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. והוסיפה נגיעה שלא נאמרו בה. ודחפה נחש עד שנגעה בו. ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה. כך אין מיתה באכילה. ותתוך כך באה לידי חטא שאכלה מן הפרי הוא שנאמר ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל: (יט) העולם עומד. יכוון על כני אדם מתקיים. ואין זה כמו העולם עומד לעניל: על הדין. לזכות את הזכאי. ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא יתקנו איש בעמיתו: ועל השלום. בין המלכיות. ובין אדם לחבירו:

(ב) **רבי אומר**. זיבור: כל שהיא תפארת לעושיה. ותפארת לו מן האדם. שיהא נותן לו. ויהיו נותן בני אדם ממנו וזה יהיה כשילך בכל המדות בדרך החמצעי ולא יפה לאחד מבני הקנוות שהוא הוא כילי ביותר. יש תפארת לו בתוספ ממון הרבה. אבל אין בני אדם מפארין אותו כמדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הרצוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לעושיה. ואינו נותן לו שהוא כח לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא חמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושיה. שנותן את ממונו ואינו נפזר יותר מן הרצוי: ותפארת לו מן האדם שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו שרצוי לו ליתן וכן הדין בכל שאר המדות: שאין (אתה) יודע מתן שכרן של מצות. לא תסתכל בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא עונש המבטל מעשייתן. דאלו עכשו של מצות לא תסתכל בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא עונש המבטל מעשייתן. דאלו עכשו של מצות הן. סקילה. שרפה. הרג וחנק. כרת. ומיתה בידי שמים: ומלקות. העונש הקל לעבירה הקלה. והחמור לחמורה: והוי ממהר הסהד מלוה מה שאתה מסהיד מסחורתך וממוכך מפני עסק המלוה

בית ישראל

הוא מסתיע עליו ילמד. וזו שילמד אין לו שכר קיום אלא שתיקה ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא: (יח) רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קים על האמת ועל הדין ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

פרק שני

(א) דע מה למעלה ממך עין רואה. ואזן שומעת. וכל מעשיך

בספר

במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות . והוי מחשב הפסד מצוה בנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה . והסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה . דע מה למעלה ממך . עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים : (ב) רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמיד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון . וכל העוסקים עם

רבינו עובדיה

המצוה . כנגד השכר שיעלה לך ממנה בעולם הזה או בעולם הבא שיהיה יותר מאותו הפסד : וכשכר עבירה הגלה שאתה נהנה בעבירה . כנגד הפסד שעתיד ליתן לך ממנה : (ב) דרך ארץ . מלאכה או סחורה . שיגיעת שניהם משכחת עון . שהתורה מתשת כחו של אדם והמלאכה מפרכת ומעבדת את הגוף ומתוך כך יגר הרע בפל ממנו : וכל תורה שאין עמה מלאכה . ואית יהי עמל בתורה תמיד . ויגיעתה תהא משכחת עון . ומה נוגע למלאכה . לכך החקק לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה . לפי שתי הפעמים לו בלא מזונות . ולפעמים את הבריות ומשכח תלמודו : יהיו עוסקים עמהם לפם שמים . ולא כדי לפול עמהם לומר כך וכך עשיתי בשביל הצבור . מפיעתן . שזכות תבואתם של צבור ולדקתם העומדות לפר היא המפיעת של העוסקים עמהן להוציא לאור לדקם לא מצד טוב השתלשותן של העוסקים : ואתם מעלה אני עליכם שכר . אף על פי שאין הדבר בא לידי גמר טוב מצד מעשיכם . אלא בשביל זכות תבואתם של צבור . מעלה אני עליכם שכר כאלו אתם עשיתם היבורה הזאת בישלמל הואיל ואתם עוסקים לפם שמים . סילוק אחר כל העוסקים עם הצבור להכניה ולכוף את הצבור לדבר מצוה לצדקה . או לפדיון שבויים יהיו עוסקים עמהם לפם שמים שזכות תבואתם של צבור מפיעתן לתת מה שפפקו עליהם ואפילו ממון הרבה . והצדקה שיעשו תעמוד להם לעד . ואתם המתעסקים לכוף את הצבור למצוה זו מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המצוה ממש . וכמו"ש סיכם ואתם מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם . אם בשעה שאתם עוסקים עם הצבור בתבמלתם מעשיית אין מצוה בשביל עסקי הצבור . מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם

אותה

בית רוי

ר"ג בנו של רי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגורמת עון . כל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד היא המסייעת לכם ואתם מעלה אני עליכם כאלו עשיתם אותה בעצמכם . ואל יהי רצון מלפניך שלא יקלקל מעשה ידינו בשבילנו ולא בשביל אחרים . ואל יהי רצון שלא יהא שום מכשול ועון בא על ידינו בשביל שיהא שכרנו מרובה לעתיד לבא . ואל יהי רצון שלא נהא אנו ובנינו ובני בנינו ובני בני בנינו וכל זרענו חוטאים ומחטיאים את הרבים בשביל שנהא אנו עוסקים בתורה ובמצות

עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד
ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם : (ג) הוו זהירין ברשות שאין מקרבין
לו לאדם אלא לצורך עצמן נראין כאוהבין בשעת הנאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת
דחקו

ריבינו עובדיה

חותה מלוה שמתמלמם ממנה : (ג) הוי זהיריס בכבות . לחם המתעסקים בצרכי לבור לעיס שלחם לריכין להחוודע לרבות כדי לסקה על עסקי רביס . הוו זהיריס וכו' : (ד) עשה רלונו כרלונך . סור ממוך בחפלי שמיס : כרלונך . כחלו סזרת חותה כמפלין . שלם עשית כן . נעשה רלונך כרלונו . כלומר יתן לך מובה בעין יפה : כדי שיבטל רלון חחריס . יבר עלת כל הקמיס עליך לרעה . ואני שמעתי שחין זה חלת דרך

כבוד

בית דוי

בחורי בשעה שהם עוסקים בחשא ומתן חלה לומד ג"כ
כי"ם דהע"ה בכל דככיך דעהו כי הכה
בשעה שלחם ס"לך בשוק בשעה שסגנע בו
לחם ולילו רולה לשהחכל בה ולח בשגדי
לבעוליס של לחם סוח לזוכר שלמך לשוב
להשחכל בחפי ולשוב להשחכל בשגדי לבעוליס
של לחם וכשלה לומד לח הלכה שכ"ל ובשיק
שהם ה"ל שפקר ויכול לומר שקר ולילו לומר
לזוכר בשקוק לח חכמחו וכשלה לומד לח זה
השקוק ולכיך לחם ליזהר בזה שלוח שלח
להגיד ולשולילי שקר שפיו כי ח"ו שם לחם
מגיד שקר לח יש עליו למעלה משטיניס כי
הלחם שכוזן שם מגיד לפעמים שהע יקרלל
בכוותו בדולם והבוב"ה שהחיל להחפלר עלמו
בזה הלים שמקבל עול מ"ם עליו לח בה
בשהן ולומר לפכיו שם הכעם בזה שלחה
שחפלר הלח הוא כוזן ולם כן לח כיון
בלבו שם שמולילי בפיו שהע יקרלל כי דככו
חמיד לסולילי שפיו שם שלח היה בלבו שלין
סיו ולבו שווין וכשלה לכיך לחם להכמיק
עלמו שלוח שמ"ו לח יולילי דבר שקר שפיו
וכן כשבה לחכותו ובה לחם ליקח חלבו וכותן
לו שלם עובה ולישה לדק וסין לדק ולילו
שוען ששקולילו בשלה לח הוא זוכר בשקוק
לישה לדק וסין לדק יהיה לך וכשלה לם

כן

דחקו : (ד) הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך : (ה) הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה : (ו) הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הבישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש : (ז) אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון :

הוא

רבינו עובדיה

כבוד כלפי מעלה : והכי הוא כתלו כתב כדי שיבטל רצונו מפני רצונך : כלומר שלומר בשרק במה תלמד כל העובה מלוה כתקונה לפילו גזר דין על שבעים שנה מתבטל מעליו : (ה) אל תפרוש מן הצבור . אלא התחתך בגרתם שכל הפורש מן הצבור לילו רואה בנחמת הצבור : ואל תאמן בעצמך עד יום מותך . שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי : ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו . שם רלית חברך שלא לפני נפיון ובבטל . אל תדיניהו למובה עד שתגיע לידי נפיון כמותו ותבטל : ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע בסופו להשמע . כלומר לא יהיו דבריך מסופקים שאי אפשר להבינם בתחלה ובעיון רלשון י ותסמוך שלא יעמיק השומע בהם לבסוף יבינם : כי זה יביא בני אדם לטעות בדבריך ושמא יפעו וילאו מן הדת על ידך . סירוש אחר לא תגלה סודך לפילו ביוך לבין עלמך ותאמר שאין כאן מי שיבבעך לפי שסופו להשמע כי עוף השמים יוליך את הקול . והגירסא היא לפי סירוש זה שסופו להשמע לכל רבי גורס ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע שסופו להשמע . ובדברי תורה מדבר . אל תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע אותו לבסוף אלא הם אחיך ושמע מיד : לכשאפנה . מעכשיו לעסוק בתורה : (ו) בור . ריק מכל דבר ואפילו בעוב מצה ומתן ליכו יודע י והוא גרוע מעם הארץ . תרגוס והחדמה לא תצא . ושרעא לא תבור : ולא עם הארץ חסיד . אבל יתא חעא לאפשר שיהיה . שהרי הוא בקי בעוב מצה ומתן : ולא הכייען למד . שהמתביש לשאול שמא יללינו עליו . יאחר תמיד בספקותיו : ולא הקפדן . הרב שמקפיד על התלמידים כשטועלים אותו לא ילמד כראוי . אלא נריך שיסביר פניס בהלכה תלמידיו : ולא כל המרבה בסחורה מחכים . דבתיב ולא מעבר ליס הוא . אין התורה מלויה בחותם שהולכים מעבר ליס : ובמקום שאין אנשים . ליבא ברחם ולהוכות הוכלוחות : (ז) על דאטפת אטפוך . רבע היית ומלבסם את הבריות ומליסן בנהר . ובאותה מדה מדדו לך . וסוף שמיסיך יסופין . אלא היה הדבר מסור בידן להרבה אלא לבית דין . והקב"ה משרך בידן שמגלגלים הוכה ע"י חייב . ועתיד היא אחר כך לתבוע מהן מיתתך : מרבה בשר מרבה רמה . המרבה בתכילה ובתיה עד שנעשה במן ובבל בשר . מרבה עליו רמה בקבר וקשה רמה למת כשהוא בשר חי . וקשמעא לן הלי אלא שכל רבויין קשים לאדם

מוך

בית לוי

כן כידועים ופיס סוקלין לוחס עס המלכיס סמאני סכ"ל יפס ח"ת עס ד"ל יפס דסייכו
וכמלא בודאי סיס ציבבלל זאת שמדי שכתבו בשמא שעוסק בדרך אלץ דסייכו בשמא ושתן
אדס טובא ובשביל זס סיו יולאין זכאין בדין שעוסק בתורה ובשביל לומד אז כמו שכתבנו
גס כשסיו יבבלל בשם שסוא כמצע סיו זס יפס ויבר שבני סיגיעה שכיסס שבכתת
בוין שעני עומאס כדאיתא בזוסר לשבייב עון כלומר יפס חורס עס ד"ל בשמא שעוסק
יולאין ושכיוע שקב"ה שאז שבכתם עון שלייבו עומאס בד"ל בכ"ל
סוס עון בדרך אלץ כ"ל :

כל

הוא היה. אומר מרבה בשר מרבה רמה. מרבה נכסים מרבה דאגה. מרבה נשים מרבה כשפים. מרבה שפחות מרבה זמה. מרבה עבדים מרבה גזל. מרבה תורה מרבה חיים. מרבה ישיבה מרבה חכמה. מרבה עצה מרבה תבונה. מרבה צדקה מרבה שלום. קנה שם טוב קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה קנה לו היי העולם הבא: (ח) רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת: חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן רבי אלעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן חסיד. רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא. רבי אלעזר בן ערך כמעין המתגבר. הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם: אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כולם: (ט) אמר להם צאו וראו איזה

רבינו עובדיה

מוך מרבוי מזיקי. ומחמה. ולדקה: מרבה דאגה. ממת יגזלוהו מניח המלך או ממת יבואו עליו לספיס ויהרגוהו. ומסיד לחד היה מתפלל המקום יגילני משזור הגפן ' ובחלו ממנו מהו שזור הגפן. לומר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה ולריך לשזר גפנו ' לחבוש לכאן ולכאן: מרבה נשים מרבה כשפים. כדרך נקים ומזיל. בחמלה לחד מקנא עליו ומוכל ובותה ומרבה בשר. ומחר כך מנקש להכנות נכסים. ולחר שהרבה נכסים. וכואה שיש בידו כסף לפרנס נשים רבות. הוא מרבה לו נשים. ולחר שהרבה נשים כל לחת לריכה שפחה בתשמישה. הרי מרבה שפחות. וכיון שיש לו בני בית מרובין לריך לעבדות וכרמים לבסך יין ומזון לבני ביתו. ומרבה עבדים לעבוד העבדות והכרמים. לכך הן בגויין בסדר זה: מרבה מורה מרבה חייס. דכתיב כי הוא חייך ואורך ימיך: מרבה חכמה. שמתן מעם לדבריו. והסבורות שלו מתיבות על גב השומעין: מרבה עיבה. הרבה תלמידים מתקבלים ובאים לשמוע סבורותיו. ואיש דנרסי מרבה עיבה מרבה חכמה. מי שמרבה בתלמידים. התלמידים מחדדים חותו. ומדקין ומוסיפין על חכמתו: מרבה עלה. מי שמרבה לשול עלה מרבה תבונה. מבין דבר מתוך דבר מעלות ביופיין נותנים לו: מרבה לדקה. מרבה שלום. שנאמר והיה מעשה הלדקה שלום. (ה) חל תחזיק טובה לעלמך, לומר הרבה תורה למדתי. ולפי שהוא לא היית לא מקרח. ולא מצנה. הלכה. ומגדה. שלא למד. היה אומר כן: בור כוד נרסינן. ולא בור סיד כלומר בבור טוח נסיד: שלשה מלכד שפה כך הוא שיהו שוכה דבר אחד מתלמודו: מבבי יולדתו. מאוכר במדות טובות עד שבכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. ויש חל שם שהיה נרמה לו שיהא הכם. שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה. ואומרת להם בבקשה מכם בקשו ברחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה הכם. ומיום שנולד לא הוליאה עריסתו מבית המדרש כדי שלא יכנסו בחשיו חלא דברי תורה: הסיד. בעוקה לפניס מעורת הדין: ירא הטא. מהמיר על עלמו ואוסר עליו דבריס המותרים מירחתו שמא יבא לידי הטא. ולחר לא כן מחי לכותי ה לפילו עם החרן לפסגר להיות ירא הטא: מעין המתגבר. לבו רחב ומוסיף פלפול וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו. חל רבן יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערך בכף שניה. מניחתי כחוב דחבא שאול אומר משמו חל

בית ישראל

(ט) רבי אליעזר אומר עין טובה. ע"ד יבוך. שמי שהוא עוב עין ושמח בחלקו כשאני עוב עין הוא ואין עינו כעס בשל אחרים. ושמעת זה מן שהחכלותו

איזו הוא דרך טובה שידבק בה האדם . רבי אלעזר אומר עין טובה . רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר הרואה את הנולד . רבי אלעזר אומר לב טוב : אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם : אמר להם צאו וראו איזה הוא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר עין רעה . רבי יהושע אומר חבר רע . רבי יוסי אומר שכן רע . רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום ב"ה שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: (י)הם אמרו שלשה דברים. רבי אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך ואל תהי

עוה

רבינו עובדיה

לא נחלק על ת"ק . ואני הדברים למדם רבן יוחנן בן זכאי ושניהם תמת . לפעניין הנקיות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע . ולפעניין החריפות והסלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע : (ם) עין טובה . משתמש במה שיש לו ואינו מבקש דברים יתירים ואינו מקנא בחברתה שיש לחבריו יותר ממנו : חבר טוב . שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון : שכן טוב . מצוי אצלו בין ביום בין בלילה . ואלו חבר טוב אינו מצוי אצלו בכל עת . הרואה את הנולד . לוסף ומביא במה שעתיד להיות ומתוך כך נמנע מחטא הפסד מצוה כנגד עברה . ובכך עבירה כנגד הפסדה : לב טוב . לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכחות והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות . ולפי ש"ש שיש לפעולות אלו חבירים מיוחדים מ"מ הכח המעורר לכל התנועות הוא בלב לפיכך אמר רבי אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר רבן יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם . לאו הוא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם . הולכך לפעול מהם זה . ולא הבין מתוך דבריהם הרחקותיהם שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה . לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע , כי מדת החסידות והוא העושה לפניהם מצוות הדין היא טובה ומי שאינו מסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע . ואפשר היה לומר שאם ההסתפקות והיא עין טובה היא דרך טובה . בקצת היתרונות אינה דרך רעה . לפי שאינו מזיק לעוש אחר כזה . וכן בשאר המדות לפיכך הולכך לפעול מהם אי זו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם : הלוה ואינו משלם . הוא הפך הרואה את הנולד . שאם לא יפלס לא ימצא מי שילוו . ויהיה מופל בדעב . ולא אמר שאם שאיני רואה את הנולד . לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד . שלא יבא לידי תקלה . שיגיל עצמו בצוף הנולד ההוא ; ודיק חונן ונותן הקב"ה שהוא נדיקו של עולם חונן ונותן למלוה מה שלוה זה ממנו ולא פרע לו . נמצא הלוה נשאר חייב למקום : (י) הם אמרו שלשה דברים . בדרך ארץ . ובמוסרים . ובמדות . דאלו בענין החשוב והמותר והספור וכחיוב

דברים

בית ישראל

שקקלותו ועיונו בדברים גשמיים . ומשתכל רק להקב"ם . ונעשם מרוכנם לשגשם שנוב"ם . ולכך נמקום שעינו משתכל מביא בדכרים כב"ל :

(י) הם אמרו שלשה דברים יהי כבוד חביבך חביב עליך כשלך . ושקשו המשובחים היתר בעוה"ז ומיגם רוצים שכוד . מ"כ לא יכבדו

ג 3

שחברים ג"כ . וי"ל לכך שיומו דשכח ים לכם כשרואין שמכבדים לת חביבו . כעשם שאנו מידודין משני שחין עושין לו שכבוד אלו , וכן כשרואין שים לחביבו עושה לו ברים לו שפע ואין לו . ים שלבו על חביבו שקובר שמכבוד ושעושה והברים שים לחביבו רלוי לשיות לו . ולזה אמר שחהא יהי כבוד חביבך חביב עליך כו' . כ"ל שם

מכבדין

נוח לכעום ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרפ וכל דבריהם כגחלי אש : (יא) רבי ידושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם : (יב) רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד

רבינו עובדיה

דבריס הרבה למרו . לי נמי מלו המלמה דבריס הוי מרגלא בפומייהו תמיד : יהי כבוד תבירך חביב עליך כשלך . ושימתי יהת זה כמלת תהי נוח לכעום . שתם לתתה נוח לכעום לי לפשר שלת תשלל בכבוד תבירך . הרי דבור לתד . ובוב יוס לתד לפני מיתתך . הרי בתיס . והמליבי . הוי מתחמם כנגד לורן של תכמיס וכוי : בוב יוס לתד לפני מיתתך . לפי שתין לדס יודע לימתי ימות . יעשה תשובה היום . שמת ימות למחר : והוי זהיר בגחלי . שלת תנהג בהן קלות ראש : שלת תכוה . שלת תעשם על ידן . כשיכת שועל רפותתו קשה לפי שבשיכו דקות עקומות ועקומות . ולריך הרופא לתתוך הבשר בתזמל ולהרחיב הבשיכה . עקילת עקרב . קשה מבשיכת נחש : ולתישתן . דבורן : לתישת שרף . כהבל היולא מפי הבלף שבשה שהיל לוהם . פירוש לתהר . הברף הזה תיבו מקבל לחם בשתר ותכיס כרכתיב לשבר לא ישמע לקול מלהביס . כך תלמיד תכם לם תקניטהו ותבא לפייהו תיבו מקבל פיוס : (יא) עין הרע . כמו עין רעה . שתיבו מהתפק במה בים לו וממהר לתהר דבריס לתריס . ויש מפורשים עין הרע . שמכוים עין הרע בממון תבירו לו בבניו ומיק לו : ושנאת הבריות . שנאת מנה . וכמביא פירש שמופם תבית הבריות ואוהב ליבא יהידי ואני שמעתי לדם קשה שמניח עליו שנאת הבריות וגרס בהבל שונאים לותו : (יב) התקן עלמך ללמוד תורה . שלת תאמר הואיל ואני תכם . ואני אבא תכם. תורה החזק לתכסניא שלה ואיני לריך לבקש אחריה : וכל

מעביר

בית ישראל

מכבדין לם תביך לו שפע עושר ובניס יפי תביב עליכמו שעושין לך תכבוי ושעושר וכיל: ואל תהי נוח לכעום ושוב יום אחד לפני מיתתך . ושקשו שמפורשים דשם יש בדבריו יותר משלשה דבריס . ושלשו יפי כבוד תביך ואל תפי כם לכעום אחר אל תפי נוח לכעום אחר . ולי נרשה בשופן אחר ואל תפי כוח לכעום ושוב יום אחד כי אחד טוב : דשכח כבר כתבתי בשם שרב סלדיק משלישעשוב שאחר אם יהלה אדם לכעום יהשה אשום שעושה תחילה שטוב כיום שמיתה . דכתב הזוס"ק לשכל עביכה לין לריך להקן כ"ש לותה עביכה שעבר . אבל על שכעס . לריך לעשום תשוב, כ"ש שתחזור עליו שכאחה שקדוש שסלכה ממנו בשעה שכעס. ולכך היה עביכה שמורה מכולן שסכאחה סולכה ממנו ואין לו רק כשה בהמיות. ושוב כמו שיהה ולריך לעשום שטובה שקודם ולז"ש ואל תפי כוח לכעום ושם תכלה לכעום טוב יום אחד לפני מיתתך כי"ל. שיהתך דווקא שמים ל"ע. כי יום שמיתה שמה לא נקרא שיהתך . שאינו בלטותו . וע"י עלה זי תוכל להגלל שכעס . ולעולם שפני דבריס שם אחד וכי"ל :

ועקיצתן עקיצת עקרב . עק"ב כוטריקין עק"ר ב"ת וב"ה היא "בכל "יום "תמיד סיינו שלריכים להיות תמיד דבוק בהשי"ת . כמו שאמרוך מאבך עלמו בזה עד שאמר קויתי ה' לבגד תמיד . ומזה כמשך שפי הבעים לו וב"ת יעשה לך . ונמלא בכתבים של רמ"ע מה שאמר הגמרא הטיילין בכל יום בגין מי בגון רבא בר שילא כ"ל שילא שוא כ"ה "שויתי "יה' "לנגדי "תמיד

ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים : (יג) רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני

רבינו עובדיה

מעשיך יהיו לש"ש . לף בעשה שאתה עוסק בתורה ומתיה . ובדרך ארץ . לא תתכוין ליהנות נוסף שלא שתהיה בריח לעצות לגון קונך : (יג) הוי זהיר בקריאת שמע . לקבותו בעונתו . וכן בתפלה . להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה : קבע . כתדם ש"ס עליו מובה דבר קבוע תומר תימתי תפרוש מעלי מוב זה . תי נמי קבע . התדם שקבוע לו לקרות פרק אחד פרשה אחת שתומר תותה בקריאה בעלמא . ותיכו תומרה בלשון תחנונים כתדם שמבקש רחמים : כי אל חנון ורחום הוא . רוצה בתחנונים ועשי התחנונים הוא מרחם מיד : ואל תהי רשע בפני עצמך . אל תעשה דבר שהיוא ולאחר תרשיע את עצמך בו . ובמכיש פירש

בית ישראל

"תמיד . כמו שתומרים על אחד בר סכי סוא . כך רשם בר שילת בר סכי סוי שתמיד סיו ס' נגד עיכו ודבוק בשמי"ת . ולזש אמרו שעיילין בכל יום שעיילין . סוא לשון עיזול שס שלדיקים גמוכים שמעילין עס שמי"ת ודבוקים בו בכל סיום. אבל שתלמידי חכמים כ"ל שתלמידים שמלמדים עלמס לסיות חכמים . עוכס שלשס משבח לשבח כ"ל עוכס נקרא אס שמחכברים עס ס' שתחבורות שלשס יסיס עכ"פ עס שסס בשבח . או בשבחות דאול בשעת שתפילה . ול"ש עקילתן עקילה עקבר . כ"ל שלא תכוס בשלדיקים כדי שלא תעקר משביס כר"ל ‡

(יג) רבי שמעון אומר סוי זהיר בק"ש ובתפלי כי עיקר קבלת עול מלכות שמים סוא בק"ש כשתומרים ס' אחד לקבל עליו בשבח כל אס שמי"ת עושה לו שן משרא רע ח"ו ושן משרה טוב . כי אאחו לא הלא הרע אלא שכל סוא טוב . ושאו אחד שבכל סוא אחד אלהו ובשיבא אח"ד הוא אותיות א"ת ד' שסוא לשון שמחה שלריך לקבל עליו שכל בשמחה. ומי שמחבך עלמו בזה אס יאריע לו ח"ו מרשא לא טוב אין לו לער כ"כ משה . כי שכל בא אס ש' אחד אבל עושה כך טוב ובתפלה יש ג"כ קבלת עול מ"ש שמתפלל לפניו שיתן לו קליחה ורפואה ושובע וברוחה ומרחה בזה שאין שום בני' בעולה יכול ליתן לו זה אלא שמי"ת ‡

ויש גורסין סוי זהיר בק"ש יותר מבתפלה . ושטעם של בירשא זו יש לומר כך כי בתפלה אין מידוש כ"כ אס שסוא זהיר בו. שבכל ברכות שתתפלה אין בהס רק עושה לתת לו דעת וקליחת עון ורפואה וברוחה . אבל בק"ש לריך לקבל עליו בשמחה אפילו לשהוף על קדושת שמו יש, וכל אס יאריע לו שמי"ת . לזה לריך שיהיה יותר מבתפלה ‡

ובשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע כו' . כלאה לי על פי שאמר אדוני"ר שבא שקדוש מו"ש דוב בעיר אללה"ש על פשוק אחה כאן לעולם . כאן נעז לאחד אזהו מאחד שגוכל יאבדך אשר בחר בהו מכל העמים ולאדיכו לעמוד לשרת לפניו ולדבר לפניו שיר, ותשבחות ותפלת ובליות לבוכה אאם כאשר ידבר אים אל בעהו . ואבאהו אומרים בדוך אחה לבוכה וזאת שוב אחד גדול . ובודאי כן שוב אי אמיכו אתפלל על כוונה זו אילו כלום כי זהו

סבוונה

לפני המקום ברוך הוא שנאמר כי אתה אל חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך: (יד) רבי אלעזר אומר היו שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: (טו) רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה והבעל הבית דוחק: (טו) הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן הורין להבטל ממנה: אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא: רבי הגניא וכו':

פרק רבינו עובדיה

פירש אל תהי רשע בעיניך. כלומר לא תחזיק עצמך כרשע שמתוך כך אתה יוצא לתרבות רעה לגמרי. ואני שמעתי אל תהי רשע בדבר זה. שתסרום מן הצבור. ותעמוד בפני עצמך: (יד) לאפיקורוס. לפיין הפקר המצוה את התורה ומחשיבה כאלו היא הפקר. אי נמי מציע עצמו כהפקר ואינו חס על נפשו לתוס שמא תגא עליו רעה על שמבזה את התורה או לומדיה: ודע לפני מי אתה עמל בתשובה זו. כאלו אתה מציע לאפיקורוס שלא יפסיד לבך לנכות לדעתו: (טו) היום קצר. חיי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה התורה תרוכה מלרן מדה: וכעל הבית דוחק. שלאמר בו יומם ולילה: (טז) לא עליך המלאכה לגמור. לא שכרך הקב"ה לגמור את כלה. כלי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. ושמא תאמר היכי נומד ואני נופל בכך. לא אתה בן חורין ליכנל. על כרחך העול (מופל עליך) לעבוד: לעתיד לבא. לעולם הבא:

(ח)

בית ישראל

הכוונם סעיקריות ופסעיות פיחסיך שכשולא יתי עכ"ס ממש ותוא עומד לפניו ממש ומדבר אליו. כי זהו פירש המלות של בעבור אתם פי וזהו שלאמר התכת וכשלשים עתשלל ר"ל כשתשלל אליו בעמינת אתם כלי שלא נקראת תשלם. אל תעש תשלם קצע. וזהו פיש ניכ מדוסיו של כ"ש שהיה יכל תעש. כ"ל שהי יכל תעיד שלא הגעמי מעשיו שלא יוכל לעמוד לפני שכולא יתי"ש בשום ממש כביכול:

אל תהי רשע בפני עלמך. רק התחבר עכ"ש לצדיקים. ובתוכחס

ותשילחס יעלו ג"כ אתם תשלחך. כמו שמעכין התלבנס עס שמאני הקטורס ובעשו בולו כיום לפי וזהו שלאמר כל התשלות שלתן בו כי: א"י שלל יחשוב שלחס מה לכעות לשלחים בהשעי שלאי עיש לעלמי הבוונם סעיקריות ופסעיות פיחסיך שכשולא יתי עכ"ס ממש ותוא עומד לפניו ממש ומדבר אליו. כי זהו פירש המלות של בעבור אתם פי וזהו שלאמר התכת וכשלשים עתשלל ר"ל כשתשלל אליו בעמינת אתם כלי שלא נקראת תשלם. אל תעש תשלם קצע. וזהו פיש ניכ מדוסיו של כ"ש שהיה יכל תעש. כ"ל שהי יכל תעיד שלא הגעמי מעשיו שלא יוכל לעמוד לפני שכולא יתי"ש בשום ממש כביכול:

אל תהי רשע בפני עלמך. רק התחבר עכ"ש לצדיקים. ובתוכחס

ותשילחס יעלו ג"כ אתם תשלחך. כמו שמעכין התלבנס עס שמאני הקטורס ובעשו בולו כיום לפי וזהו שלאמר כל התשלות שלתן בו כי: א"י שלל יחשוב שלחס מה לכעות לשלחים בהשעי שלאי עיש לעלמי

פרק שלישי

(א) עקביא בן מהללאל אומר . הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה . דע מאין באת . ולאן אתה הולך . ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון . מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה . ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון . לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא : (ב) רבי חנינא סגן הכהנים אומר . הוי מתפלל בשלומה של מלכות . שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו . רבי חנינא בן תרדיון אומר . שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה . הרי זה מושב לצים . שנאמר ובמושב לצים לא ישב . אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה . שכינה שרויה ביניהם . שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחושבי שמו . אין לי אלא שנים . מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר . שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו : (ג) רבי שמעון אומר . שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים . שנאמר

רבינו עובדיה

(ה) **מטפה** סרוחה . פשת שכבת זרע ולפ על פי שבשעת העביר חיוה סרוחה שחיוה מסרחת ברחם החמה עד לאחר שלשה ימים ובשתסריח חיוה רחויה להזציע . מכל מקום קרי לה מפה סרוחה מפני שהיא קרובה להסריח מיד כשהיא מון למעי החמה . והמסתכל בשלשה דברים הללו בא ממפה סרוחה גדול מן הגחוה . והמסתכל בשתיד ליתן למקום עפר רמה ותולעה . גדול מן התחוה והתמדה של הממון . והמסתכל בשתיד ליתן דין וחשבון . פוטם מן התשת וחיוו וכשכל בשביה : (ג) בשלומה של מלכות . ושפילו של תמות המולם : חייב בלעו . לשתיב ותעשה חלש כדגי הים . מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את הקטן אף בני חלש שלמלת מולשה של מלכות . כל הגדול מחברו בולע את חברו : ישלה ה' חיש חל רעהו הכי כלון שבים : וידוש . לשון קול דממה דקה כדרך השוחה שהוא שוחה בלחש : כי נטל עליו . כלומר שיכת כל התורים כולה היתה בשבילו בלבד : (ג) ולא אמרו עליו דברי תורה . ובכרכת המזון שמברכים

בית ישראל

(ג) שלשה שאכלו על שלחן אחד וכו' כאלו שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו ד"ת כו' . ולכאורה שלשון עליו אין לו שחר ויתר היה . ושל"ל ואמרו ד"ת שמו עליו . וכ"ל דשכח העיקר היה . שיהיו שלילה שחלש גדול שקדושה לשעלות שלילות שקדושים משאוכל . ומזה עלמו יבא לשחלש שהוא דברי תיכם לומר על השלחן . שיהיו עסוק שכח"ב ושמתכת גדולה שפשלה לשסוג"ם שלילות שקדושים שפשה כשי ומלשה לשניו לעומת זה שולה שפ"י לשלים שהוא . דשרי תוכם למתכת שמחזקה . שפשה יקריש שפז ומשכיכים . למשל שלך שלפי שלפים שבדלות מלך בשר ודם שמביא לו לחם מתכת גדולה ומשופש מאד . שלי שפק שמלך שהוא כיתן לו כשבדו מתכת למכת שמשופש כשלייש חשו מאמר שתכת . שבל שלשה שאכלו ואמרו עליו ד"ת . עליו דייקא . דשייכו שבינות השלמן השיוב שאכלו עליו בגידל קדושה . ושעלו הכי"ק למכת לשניו יח"ש . ע"כ שחזיק לשה שבוכל יח' . שתכתו שמכופש ושיקרה שייכו שדברי חיים שאמרו על השלחן .

וזהו דייקא חיבה עליו כנ"ל והבן :

שנאמר כי כל שולחנות מלאו קיא ציאה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה. כאלו אכלו משולחנו של מקום. שנאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני יי: (ד) רבי חנינא בן חכינאי אומר. הנעור בלילה. והמהלך בדרך יחידי. ומפנה לבו לבטלה. הרי זה מתחייב בנפשו: (ה) רבי נחוניא בן הקנה אומר. כל המקבל עליו עול תורה. מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. ובל הפורק ממנו עול תורה. נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ: (ו) רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה. שכינה שרויה בניהם. שנאמר אלהים נצב בעדת אל. ומנין שאפילו חמשה. שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. ומנין שאפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ומנין שאפילו שנים שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע. ומנין שאפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך: (ז) רבי אלעזר איש ברתותא אומר. תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר. כי ממך הכל ומידך נתנו לך: רבי שמעון אומר. המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה. מעלה עליו הכתוב. כאלו מתחייב בנפשו: (ח) רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר. כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו. שנאמר רק השמר לך ושמור

רבינו עובדיה

שמכרכים על השלחן יונחין ידי מזונתן. ומשום כלו לחמו עליו דברי תורה. כך שמעתי: מזמי מתיס. מתקרובות עיז דכתיב וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מלאו קיא וצואה. ועיז קרויה צואה. דכתיב לא תאמר לו: כלי מקום. כשביל שלא הזכירו שמו של מקום ביה על השלחן: דכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. מיד כשדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני השם. ויש לומרים מרחשו של מקרא הוא יונח. דכתיב והמזבח עץ שלש אמות. אל תקרי לחמו אלא לחמות. כמו יש לחם למקרא. שלש כנגד תורה ונביאים וכתובים. ואמרי לה. מקרא. משנה. וגמרא. שלריך לדבר בהן על השלחן ואז קרוי השלחן אשר לפני ה'. כך פירש רשיי: (ז) הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשב בלבו דברי הבלי: הרי זה מתחייב בנפשו: לפי שלילה הוא זמן למזיקין. והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הליסטים וכמה סנפים לעים. ואם היה מחשב בדברי תורה היתה מגמרתו: (ו) עול מלכות. משא מלך ושריו: דרך ארץ. עמל ומורח הפרנסה. לפי שמלאכתו מתברכת: הפורק ממנו עול תורה. האומר קשה עולה של תורה ואיני יכול לכוללה: (ז) משרה שהיו יושבין בדין גרסינן: בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת. יצאו יהושע וכלב הרי י': ומנין לפחות משלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. שלשה דיינים. ושני בעלי דינים: ומנין לפחות משנים ואחד שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. והחויר. והמיס. שהם שלשה על ארץ יסדה, על יסוד הארץ הם מקיפים. הרי לך שלש קרויין חבורה. אי נמי מניינו שלשה קרויין חבורה. חבורת חזוב שהם שלש קלחים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין לפחות חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. שאדם חוגד בידו אחת שים כה ה' חבצבות, כלל חבצבות שביד קרויין חבורה, וברחש המקרא הוא לומר הבונה בשמים מעלותיו, כלומר השכינה שהיא בשמים יוכדת לעמה לארץ כשים שם חבורה עוסקים בתורה: ומנין לפחות שלשה. שנאמר בקרב אלהים ישפוט, שהדיינים הם שלשה: כי נפל עליו, לשון סכך, תרגום וסכות ותמול כלומר שהשכינה סוככת עליו: (ח) תן לו משלו לא תמנע מלהתעסק בחפצי שמים בין בעוסף, בין בממונך, (שחיך נותן משלך, לא מעוסף, ולא מממונך) שאתה ומשלך שלו: מה נאה חילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה בטלה. חלא שדבר נהוה. שדרך הולכי דרכים לדבר בשה שרואים בעיניהם. ויש לומרים דאשמועינן רבותא,

ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עינך . יכול אפילו תקפה עליו משנתו . תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך . הא אינו מתחייב בנפשו . עד שישב ויסירם מלבו : (ט) רבי חנינא בן דוסא אומר : כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת . וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו : אין חכמתו מתקיימת הוא היה אומר . כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת . וכל שחכמתו מרוב׳ ממעשיו . אין חכמתו מתקיימת : (י) הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו . וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו . רבי דוסא בן הרכינס אומר . שינה של שחרית . ויין של צהרים . ושיחת הילדים . וישיבת בתי כנסיות של ע״ה מוציאין את האדם מן העולם : (יא) רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים . והמבזה את המועדות . והמלבין פני חבירו ברבים . והמפר בריתו של אברהם אבינו . והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה . אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא : (יב) רבי ישמאל אומר . הוי קל לראש

ונוח

רבינו עובדיה

דלקי עיג דעל ידי כן הוא מבדך כרוך שכבה לו בעולמו , לעיש כן מעלין עליו כאלו מתחייב בנפשו מפני שהפסיק ממשנתו : ניר . תלם המחרישה , כמו ניכו לכם ניר : כל השוכח דבר אחד ממשנתו , וכשביל שלא חזר עליה , מעלין עליו כאלו מתחייב בנפשו שמתוך שכחתו הוא בא להתיר את האסור ונמלאת תקלה באה על ידו . ושגגתו עולה זדון , מי יאמר כאלו מתחייב בנפשו לפי שחותא מבוה היתה משמרתו , ועכשיו שעכשה חינו משמרתו : תקפה עליו משנתו , שהיתה קשה עליו , ומתוך הקושי שבה שכחה : (ט) כל שירלת חטאו קודמת לחכמתו , לפי שמעתי שמקדים במחשבתו ירלת חטאו לחכמתו , שהוא חושב בלבו תחלה כשביל שלהיה ירא חטא , וזה עיד שחטאו תחלת המחשבה סוף המעשה : חכמתו מתקיימת , שהחכמה מביאתו למה שבלבו חסן , והוא נהנה בה : וכל שהחכמתו קודמת ליראת חטאו , שחינו לומד עיקר לעשות הוחיל וחין לבבו סוגה להיות ירא חטא חין חכמתו מתקיימת שמתוך שהיא מועטת חותו מלנלנ לחרי שריות לבו הוא קן בה ומוחסה ומניחה : כל שמעשיו מרובין מהכמתו . הבא מייבי שזרת במלות עשה . ולעיל בכל ירלת חטאו קודמת להכמתו , חייבי בשהר במלות לח תעשה : (י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו , כל מי שהוא למעה בידוע שהוא אהוב למעלה : שינה של שחרית , שהולך וישן עד שעות קיץ עוברי : ויין של צהרים : מושך לבו של חדם כדאתיב למשך ביין את נפשו ומביא חותו לידי שכרות : ושיחת הילדים , מבעלת את חבותיהם מלעסוק בתורה : וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ , שמתכנסים ומדברים בדברים בטלים : (יא) המחלל את הקדשים , המביא קדשי מזבח לידי פגול , ונותר , וממא , או המועל והנה בין בקדשי מזבח בין בקדשי הבית : והמבזה את המועדות , ימים של חול המועד עוסה בהן מלאכה או נוהג בהן מנהג חול בחכילה ושתיה : והמלבין פני חברו ברבים , המתביים , פניו מחדימות תחלה ואחייב מתלבנות שהנשם יש לה שתי תנועות , אחת לחון ואחת לפניס , וכשמביישין את החדם , בתחלה הדוח מתנועע לנד חון כמי שמתמלא חמה ופניו מחדימות , וכשחינו מוצח מענה כילד יסיר הכושה ההוח מפל פניו , הוא דוחב בקרבו וככס הכוח לנד פניס מפני הלער , ופניו מתכרכמים ומתלבנים , והו שאמרו בעין (ההלנה) דאחיל סומקא ואתי חוורא : והמפר בריתו , שלא מל , או שמל ומושך טלאתו לבסוף המילה כדי שלא ילאה שהוא מהול : והמגלה פנים בתורה . שמלאה פניס ופירושים בתורה שלא כהלכה כגון שמתרגם ומזרעך לא תתן להעביר למולך , ומזרעך לא תתן להעבר לאחריותא , ואין זה פשוטו של מקרא , וכלל זה הדוחק דכשות של דופי פירוש אחר מגלה פנים , שמעיז פניס לעבור על דברי תורה בפרהסיא ביד רמה , ואין לו בושת פנים : לף עיש שיש בידו תורה ומעשים טובים , ולא אחר כשעורה מאחד מעבירות שבידו , לעיש שכאו עליו יסורים ומת ביסורים אין לו חלק לעולם הבא , אבל אם אחר כשעורה קודם מותו , אין לך דבר שעומד בפני התשובה : (יב) הוה קל לראש , לפני אדם גדול זקן ויושב

בראש

ונוח לתשחורת . והוי מקבל את כל האדם בשמחה : (יג) רבי עקיבא אומר . שחוק וקלות ראש . מרגילין את האדם לערוה . מסורת סיג לתורה . מעשרות סיג לעושר . נדרים סיג לפרישות . סיג להכמה שתיקה : (יד) הוא היה אומר . הביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם . שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם . חביבין ישראל שנקראו בנים למקום . חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום . שנאמר בנים אתם ליי אלהיכם . חביבין ישראל שנתן להם כלי המדה . חבה יתירה נודעת להם שנתן להם כלי המדה . שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל העזבו : (טו) הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב הטעשה : (טז) הוא היה אומר . הכל

רבינו עובדיה

כרחם ביביבה הוי קל לעבודתו ולטמא לפניו : ונוח להשחורת לאדם בהוב בטעבותיו בחורות חיוך נכיך להקל עלמך כל כך אלא תעמוד לפניו בנחת ובישוב : והוי מקבל וכוי . נגד כל אדם בין בחוב בין בחשחורת תעמוד בטמהה : מקבל , כמו מקביל . מתנוח נגד , קבל , פירוש אחר הוי קל לרחם ברחביתך בחתה בחור , הוי קל לעצות לזון בורלך , ובזקנותך בבהמתרו סניך מפני הזקנה תהא נוח לו : מסורת סיג לתורה , המסורת בטברו לנו הכמים בהסבות ויתרות בחתורה הם גדר ומחק לתורה בבכתב בעל ידיהם אלו מביאים בטה שלות חיך יעבו חותם כמו בסבות בסבת בניט הסניט והחד אלא בטמנו אלו לומדים להכניר סיבה בני דפנות. וכנון מועדי ה' אשר תקראו חיתם בוכתב חסר בני מקומות ללמד, אלהם חפילו שוגגים אתם לפני מזידים אתם חפילו מוטטים : (מעברות סיג לעובר , עבר תעבר עבר בבניל בתעבר) : נדרים סיג לפרישות , בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירת שלא יעבור , מקבל עליו בלבון נדר שלא יעבה בך וכך , ועיי בן הוא כובש את יצרו : סיג להכמה שתיקה , בשה אלן קיימין אי בשתיקה מדברי תורה הרי בבר כתיב והגית בו ובוי . אי בשתיקה מרכילות , ולבון הרע , וקללות , דאוריתא ניהו , הא אינו מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות בבין אדם לחבריו שיש לו לאדם למעט הדבור בהם בל מה שאפשר , ועליהם אמר שלמה גם אויל מחריש הכם יחשב : הבה יתירה נודעת לו , הרב רבינו מבה בר מיימון סיבם מבה יתירה הראה הקביה לאדם בהודיעו ואמר לו ראה שבראתיך בלבי שהשויב להבראו ומודיע הטובה שעשה עמו , מראה הבה יתירה יותר משאלו הטיב עמו ואינו מבוב בעיניו להודיעו הטובה שעשה עמו , ויאל חבה יתירה נודעת להם , חבה גלויה ומפורסמי שלא בלבד שהבה מופשרת היה לו למקום בדוך הוא עם האדם אלא אף מבה גלויה וידיעה לבל : שנאמר כי לקח טוב. בל מעשה בראשית שנאמר בו וירא אלהים בי טוב. לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת לקח במה דאת אמר יען אשר לקחי עזבו : (טו) הבל לפוי . בל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו . והרשות נתונה . בידו של אדם לעשות טוב ורע בדבריב ראה נתתי לפניך היום את החיים וגוי : ובטוב העולם נדון . במדת רחמים . ואעפיב אין הבל בוין במדה זו לפי שהבל לפי רוב המעשה . המרבה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרובים . והממעט במעשים טובים . ממעטים לו ברחמים . פירש אחר והבל לפי רוב המעשה לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון . אם רוב זבויות זבאי . אם רוב עוונות חייב . ורמביש פירש הבל לפוי . בל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הבל גלוי לפניו . ולא תאמר ביון שהקביה יודע מה שיעשה האדם חיב הוא מוברח במעשיו שיהיה נדיק או רשע . בי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין בם דבר שיבריחהו בלל וביון שבן הוא בטוב העולם נדון להסרע מן הרשעים וליתן שבר טוב לנדיקים שהטובת תפח בגלוגו רחוי שיעשה . והנדיק היה נדיק בגלוגו ורחוי שיקבל שבר : והבל לפי רוב המעשה . לפי מה שאדם בופל ומתמיד בעשיית הטוב בך שבבו מרובה . שאיגו דומה המחלק מאה זהוביט לנדקה במאה פעמיט לנותן לותם בפעם אחת . ונרסת למביש הוא והבל לפי רוב המעשה אבל לא על פי המעשה : (מז) הבל נתון בערבון . בגלוחי דבר בא לינון עריבין היה לאחר דמתבעי תמן מוכילין יתיה : ומצודה פרוסה . יסורין ומיתה : החנות פתוחה וגבי חדם

נכנסים

הכל נתון בערבון . ומצודה פרוסה על כל החיים . החנות פתוחה . והחנוני מקיף . והפנקס פתוח . והיד כותבת . וכל הרוצה ללות יבא וילוה . והגבאין מחזירין תדיר בכל יום . ונפרעין מן האדם מדעתו . ושלא מדעתו . ויש להם על מה שיסמכו . והדין דין אמת . והכל מתוקן לסעודה : (יז) רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ . אם אין דרך ארץ . אין תורה . אם אין חכמה אין יראה . אם אין יראה אין חכמה . אם אין דעת אין בינה . אם אין בינה אין דעת . אם אין קמח אין תורה . אם אין תורה אין קמח : הוא היה אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה . לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין . והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו . שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב . אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו . שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עליהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג . ולא ימיש מעשות פרי : (יח) רב אליעזר בן חסמא אומר : מינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה : רבי חנניא וכו' :

פרק

רבינו עובדיה

נכנסים עם ולוקחים בהקפה : והחנוני מקיף . ומלמין לכל הבא לפול . כך בני אדם מופלים בכל יום . והקב"ה ממתין להם עד בא עתם : הפנקס פתוח . לכתוב ההקפות כדי שלא יפכח : והיד כותבת שלא תאמר אעיפ שהפנקס פתוח פעמים שהחנוני מרוח ומינו כותב הכל לכך אמר והיד כותבת : וכל הרוצה ללות וכו' . היינו והכשות נתונה דלפיל בתין שוס אדם מוכרח ללוות שלא בלונו : והגבאים . יפוליס ופנעים לעיס : לדעתו פעמים שזוכר את מוכו ואומר יפה לוכתי , ושלא לדעתו , פעמים שפכח וקורא תגר כנגד דינו של מקום ברוך הוא : ויש להם על מה שיסמכו על הפנקס , ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסי , כך היסודים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם הנזכרים לפני המקום ברוך הוא , אף על פי שהם נשכחים מן האדם : והדין דין אמת , שאין הקב"ה בא בטרונית עם בריותיו : והכל מתוקן לסעודה , אחד לדיקים ואחד לרשעים יש להם שלא לעוסיב לאחר שנבנו מהן את תובן : (יז) אם אין תורה וכו , אין מצלו ומתנו יפה עם הבריות : אם אין דרך ארץ וכו' , סוף שתורתו מתתכח ממנו : אם אין דעת וכו' . דעת הוא שמלת מעם לדבר , וכינה שמבין דבר מתוך דבר אחר אבל אינו מרגיש לו מעם , ואם אין דעת לאת מעם לדבר אין בינה אחר שלא ידע מעמו של דבר כאלו לא ידעו , ומכל מקום הבינה היא קודמת לסיכך אם אין בינה אין דעת : אם אין קמח אין תורה . מי שאין לו מה יאכל היאך יעסוק בתורה : אם אין תורה אין קמח . מה יועיל לו הקמח שבידו הואיל ואין בו תורה נוח לו שלא היה לו קמח והיה אח בריפ. (יח) קינין קרבנות העוף קרויין קינין לשון קן לפור ויש בהקהלות תמורות כנון אם נתערבו מוכה בנדבה או עולה שמעשיה למעלה , בחטאת שמעשיה למפה : ופתחי נדה , הלכות נדה שאבדה ואתם ומציאה לשמור עד שתחזיר לפתחה ופעמים שהיא צריכה לפנול ליה מציאות לדברי האומר מציאה בזמנה מלוה: הן הם גופי הלכות , עיקר תורה שבעיים שמקבלים עליה שכר : תקיפות , ענין מהלך המזלות : וגמטריאות חשבון האותיות : פרפראות לחכמה , כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקיומה דרך תענוג . כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הבריות :

פרק רביעי

(א) בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי . איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר . איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך . אשריך בעולם הזה . וטוב לך בעולם הבא : איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו : (ב) בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה : (ג) הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפלית לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום : (ד) רבי לוימס איש יבנה אומר מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה : רבי יוחנן בן ברוקה אומר . כל המהלל שם שמים בסתר נפטר מן העולם בגלוי . אחד שוגג ואחד מזיד . בחלול השם : (ה) רבי ישמעאל אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד

רבינו עובדיה

(א) **בן זומא** לפי שלא התחיל ימים ולא נסמך ביקרא רבי היו קורין לתוכו על שם תבונו , וכן בן עזאי ומניחים שמא שמעון : איזהו חכם , הכי קאמר איזהו חכם שילמוד ויתהלל בחכמתו : הלומד מכל לומדי , ואעפ שהוא קטן ממנו שכיון שלימו הם על כבודו ולומד מן הקטנים . ככריס הדבריס שחכמתו היא נפש שמים ולא להתיהר ולהתפאר בה שנאמר מכל מלמדי השכלתי ופיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי , כלומר הייתי למד תורה מכל מלמדי ואפי מן הקטנים ממני ולא הייתי מוצא לכבודי . כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי היתה לשמים בלבד : וכן איזהו גבור שילמוד ויתהלל בגבורתו : הכובש את יצרו , שנאמר טוב ארך אפים מגבור , הכי הוי פירושא דקרא טוב ארך אפים הבא מלך הגבורה על כיבוש היצר לא מלך רכות הטבע , וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובאו לידו האנשים המובדים הוא מושל ברוחו ואינו הורגן : איזה עשיר הלשון להתהלל בעשרו . השמח בחלקו : איזהו מכובד , לפי שמלשה דבריס מוכיס הללו שמזכו לעיל שהם החכמה והגבורה והעושר הזוכה בהם הוא נכבד מעלמו בעיני אלהים ואדם , ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעבורם , לכך חבר התנא זה . ואמר מי שים בו המדות הללו והוא נכבד בעלמו מה יעשה ויהיה מכובד מאחריס , יכבד את הבריות : כי מכבדי אכבד , והדבריס קיו ומה הקביה שהוא מלך הכבוד וכל מה שבריה בעולמו לא נברא אלא לכבודו מכבד את מכבדיו קיו לכשר ודם : ובוזי יקלו , למדנו עונותיהו של הקביה לא אמר ובוזי אלא לקל יקלו מעלמם . ובכבוד הלדיקים הקפיד יותר שנאי ומקללך אחור : (ב) בן עזאי גורלת מצוה , כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת גוה לו לעשות אחרות והמתחיל בעבירות קשה לפרוש מהם , ועוד שבשכר מצוה , בן השמים מסייעין ומזמינים ביד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת כדי לתת לו שכר על שתיהן וכן שכר עבירה וכו' . פירוש אחר שבשכר מצוה מצוה , שכל מה שאדם משתכר ומתעגג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עלמה ונופל שכר על המצוה בעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה : ושכר עבירה עבירה והשכר וההנאה שמגעת לו לאדם בעשיית העבירה נחשבת לו עבירה בפני עלמה ולוקה על העבירה שעשה ועל השכר וההנאה שקיבל בעשייתה , (ג) אל תהי בז לכל אדם לומר מה יוכל שלומי להזיק לי : ואל תהי מפליג . מרחיק לכל דבר שים לחוש עליו . אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו , (ד) מאד מאד הוי שפל רוח , לעפי שבשאר מדות הדרך החמצעית הוא המשובחת . במדת הגאוה תינו כן אלא יפה לקנה החתרון של שפלות הרוח לפי שהגאוה היא מחוסה ביותר , ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה , ואל בדילי תיבתי מיבה, לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה: (ה) הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמוד

והלומד על מנת לעשות . מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות . רבי צדוק אומר אל תפרוש מן הצבור . ואל תעש עצמך כעורכי הדיינין . ואל תעשם עטרה להתגדל בהם . ולא קרדום לחפור בהם . וכך היה הלל אומר . ודאשתמש בתגא חלף . הא למדת כל הנהנה מדברי תורה . נוטל חייו מן העולם : (ו) רבי יוסי אומר . כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות . וכל המחלל את התורה . גופו מחולל על הבריות : (ז) רבי ישמעאל

רבינו עובדיה

וללמד , נראין והכי פירושא הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין כדעתו להיות נוטל מסדיס עם הבריות כרבא דעסק בתורה ולא עסק בגמילות חסדים , לפיכך דאמרי ליה לאעסוקי נמי בגמילות חסדים מכל מקום מכפיקין בידו ללמוד וללמד ותהיה מחשבתו נעשית . והלומד על מנת לעשות שהוא רוצה לעסוק בתורה ולהיות ג"כ נוטל פסדים כאנשי דעסק בתורה וגמילות חסדים . מספיקין בידו להשלים מחשבתו ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות . ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד , כשכיל שיקרא רבי , וגוכסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד , וכרוב הספרים מלאתי כגרשא דאשתא ושיקר : אל (תעשם) עטרה להתגדל בהם , שלא תאמר תלמוד כשביל שתקרא רבי ויתיבוני כרחש , אלא למוד מלהבה וסוף הכבוד לבא : ולא קרדום לחפור בהם , ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתתפרנס בה , כמו קרדום לחפור בה בהעומה כן מועל בקדושתה של תורה , ואייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש . ומלמדי תנוקות נופלין שכר שימור התנוקות בלבד , שמצרין לותן שלא יפשעו ויזיקו ושכר פיסוק מעמים , שאין הכר מייב למרוז וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים , אבל שכר למוד אסור ליטול דכתיב ולאותי זוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם החוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי , מה אני בחנם . אף אתה בחנם . וכן הדיין אסור ליקח שכר פיסק הדין , אלא שכר בטלה לבד דכר שהוא ניכר כמה מפסיד מביטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין , ובלבד שיטול משניהם בשוה , ואם נוטל יותר מזה דיניו בטלים , ומה שהתירה תורה לתייה ליהנות מדברי תורה . הוא שתימכר סחורתו בשוק קודם כל אדם , וגם שיפסוד מכל מסים ועוליס וארנוניות , ואפי' כסף גילגלתא חייבין הצבור ליתן עליו , ואפילו הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו , ואם תלמוד מכם מולה הוא ומלוכא ביסורין , ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו , מצוה עליו שיטול , ואין זה בכלל נאות מדית הוחיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת , וכן תייה שמינו אותו הצבור עליהם פרנס או רחם הסדר ומתעסק בצרכי צבור , מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו . כדי שיהיו מזונותיו בריוח ומתוך כך יהיה נדול וילמוד ומלוייס בעיניהם . כדאשכחן בכהן נדול דכתיב ביה הנדול מאחיו . ולכאו מכמיס נדלוהו מאחיו (שיהיו) אחיו הכהנים מעשיריס לותו מצלהן . ומכמיס הרחשונים שהיו נמנעים מזה . מדת חסידות היתה בהם אבל לא מן הדין : (ו) כל המכבד את התורה . הדוקא החסרות והיתרות שבתורה ומלאה מעט על כל קון וקון לומר שאין זה דבר לבטלה . אין לך כבוד תורה נדול מזה . אי נמי המכבד ספר תורה ומכבד לומדי תורה והעוסקים בה . כל אלו בכלל מכבד את התורה הן : (ז) המושך עלמו מן הדין . במקום שיש נדול ממנו . אי נמי לומר לבעלי הדין שיתפשרו : פורק ממנו חיבה . שהיוצא מבית דין חייב שונא לדיין שלומר כלבו לא הסך בזכותי : ונזל . שמא יחייב הזכאי ונמלא שנזל בא על ידו

בית ישראל

(ו) ר' יוסי לומר כל המכבד את התורה . דין נרא למלכא קדישא . וכמאמר בפקוק נופו מכובד על הבריות . הבריות . בגיה ה' נאלך בכיגם י"ת בין ומי שפוק קדום ועטור מרגיש בזה . וזהו בכג"ם למען שרגשה כנ"ל :

ישמעאל בנו אומר . החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא . והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח : (ח) הוא היה אומר אל תהי דן יחידי . שאין דן יחידי אלא אחד . ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה : (ט) רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני . סופו לקיימה מעושר . וכל המבטל את התורה מעושר . סופו לבטלה מעוני : (י) רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה . והוי שפל רוח בפני כל האדם. ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך : (יא) רבי אליעזר בן יעקב אומר. העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד . והעובר עבירה אחת. קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים בתרים בפני הפורענות: רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים : (יב) רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וכבוד חבירך

כמורא

רבינו עובדיה

ידו : וכבושת שוא . שמא יתייב שבועה למי שלוקו מייב הא . ומשלח מביא לידי שבועת שוא . אי נמי קרי ליה לשבועת שקר שבועת שוא כגון החומר לה לויתי ולוה . דכשעת שבועה יאמר מפיו לשוא : והגס נבו בהוראה . כלא עיון וכלא המתנה . (ח) אל תהי דן יחידי . לפיס שיחיד מומחה יכול לדון . מדכתי המסידות הוא שאפילו מומחה לא יהי דן יחידי . ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדין עליהם לדיין אבל קבלוהו בעלי הדין עליהם . דן יחידי ואפילו מדלך מסידות : שאין דן יחידי אלא אחד . הקביה שהוא יחיד בעולמו : ואל תאמר למכריך האולקים עליך קבלו דעתי שאני מומחה . וכלא הלכוף שלכם הייתי יכול לדון : שהן כשאין ולא עמה . הואיל ולפשת לותם עמך ראוי שיפסק הדין עיפ הרביס : (ט) המקיים את התורה מעוני . שהוא דמוק למזונות ומתבטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה : המבטל את התורה מעושר . מחמת רוב הממון לריך ליתן לבו שעם לכאן ושעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה : (י) הוי ממעט בעסק . המעט מעסק שחוכתך ומלאכתך וייהיה מיקר עסקך בתורה : והוי שפל רוח בפני כל אדם . ללמוד אפילו ממי שהוא קטן ממך בחכמה : יש לך בעליס הרבה כנגדך . שיסייעו לבעלך . סירוש אהר יש בעולם כמה בעליס שהם הרבעים ומיות לפות שהם בעליס ועל ידם הקביה יביא עליך פורענות : ואם עמלת בתורה . הוא עצמו יקלם שכרך ולא על ידי בליה . ובזה יתירה מדה טובה על מדת פורענות : (יא) פרקלים מלאך מליץ טוב : קטיגור . מליץ רע ולשון קטיגור קורא תגר . וסטיגור שהוא הפך קטיגור . סירושו שוא תגר : (יב) יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך . שכן מליצו במשה שאמר ליהושע תלמידו בחר לנו אנשים . עשאו שוה לו : וכבוד חבירך כמורא רבך . דאמר ליה אהרן למשה כי תדעי ואתיו גדול ממנו בשיס היה וקרי ליה תדעי : ומורא רבך כמורא שמיס . דכתיב תדעי משה כלאס . כלס מן העולם שמרדו בך כאלו מרדו בהקביה

בית ישראל

יו״ד. רבי מאיר אומר סוי ממעט בעסק ועסוק בתורה כוי . ואם בטלת יש לך בטלים הרבה כנגדך . ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך כוי . ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך כוי . וכלאם לפרש ע״ד שאמרו שאין הקב״ה מייחס שמו על הרע . כמ״ש ויקרא לאלקים לאור יום שמואל לא כתיב כך ולמואל קרא לילה .

ובמ שבועת שוא . שמא יתייב שבועה למי שלוקו מייב הא . ומשלח מביא לידי שבועת שוא . אי נמי קרי ליה לשבועת שקר שבועת שוא כגון החומר לה לויתי ולוה . דכשעת שבועה יאמר מפיו לשוא : והגס נבו בהוראה . כלא עיון וכלא המתנה . (ח) אל תהי דן יחידי . לפיס שיחיד מומחה יכול לדון . מדכתי המסידות הוא שאפילו מומחה לא יהי דן יחידי . ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדין עליהם לדיין אבל קבלוהו בעלי הדין עליהם . דן יחידי ואפילו מדלך מסידות : שאין דן יחידי אלא אחד . הקביה שהוא יחיד בעולמו : ואל תאמר למכריך האולקים עליך קבלו דעתי שאני מומחה . וכלא הלכוף שלכם הייתי יכול לדון : שהן כשאין ולא עמה . הואיל ולפשת לותם עמך ראוי שיפסק הדין עיפ הרביס : (ט) המקיים את התורה מעוני . שהוא דמוק למזונות ומתבטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה : המבטל את התורה מעושר . מחמת רוב הממון לריך ליתן לבו שעם לכאן ושעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה : (י) הוי ממעט בעסק . המעט מעסק שחוכתך ומלאכתך וייהיה מיקר עסקך בתורה : והוי שפל רוח בפני כל אדם . ללמוד אפילו ממי שהוא קטן ממך בחכמה : יש לך בעליס הרבה כנגדך . שיסייעו לבעלך . סירוש אהר יש בעולם כמה בעליס שהם הרבעים ומיות לפות שהם בעליס ועל ידם הקביה יביא עליך פורענות : ואם עמלת בתורה . הוא עצמו יקלם שכרך ולא על ידי בליה . ובזה יתירה מדה טובה על מדת פורענות : (יא) פרקלים מלאך מליץ טוב : קטיגור . מליץ רע ולשון קטיגור קורא תגר . וסטיגור שהוא הפך קטיגור . סירושו שוא תגר : (יב) יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך . שכן מליצו במשה שאמר ליהושע תלמידו בחר לנו אנשים . עשאו שוה לו : וכבוד חבירך כמורא רבך . דאמר ליה אהרן למשה כי תדעי ואתיו גדול ממנו בשיס היה וקרי ליה תדעי : ומורא רבך כמורא שמיס . דכתיב תדעי משה כלאס . כלס מן העולם שמרדו בך כאלו מרדו בהקביה

כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים: (יג) רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד. ששגגת תלמוד עולה זדון. ושתר עולה על גביהן: (יד) רבי נהוראי אומר. הוי גולה למקום תורה. ואל

רבינו עובדיה

בהקב"ה. ומייבוש כליה: (יג) הוי זהיר בתלמוד. שיהא למודך בדקדוק והלכה: ששגגת תלמיד עולה זדון. אם תעשה בהוראה מתוך שלא דקדקת בלמודך ותבא להתיר את האסור הקב"ה מעלה על ידך כאלו עשית מיד: שלפה כתיב הכא. הכתובים בתורה שמייבא התורה להוגי בהם בכוד: כתר תורה. כתיב ביה והדכת סני זקן זה בקנה חכמה: כתר כהונה. כתיב ביה וקדשתו קדוש יהיה לך: כתר מלכות. כתיב ביה שום תשים עליך מלך. שתהא לימתו עליך: וכתר שם טוב. מי שיש בידו מעשים טובים ושמועתו טובה מחמת מעשיו. לא מציאו לו כתר בתורה שיהיו חייבים להוגי בו כבוד. והוא עולה על גבי כולם. שכל השלשה כתרים. לריכים לו. שאם תיאה הוא וסני שומעניה אבי לבזוייה. ואם כ"ג הוא למריון ביומא ייתון בני עממיא לשלש דעבדין עובדי דהכהן. ולא ייתון בני אהרן לשלש דלא עבדין עובדי דהכהן. ואם מלך הוא. כתוב ונשית בעמך לא תשור. בעובדא מעשה עמך: (יד) הוי גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך: ואל תאמר שהיא תבא אחריך. תלמידי חכמים יבואו לכאן: שאחריך יקיימוה בידך

בית ישראל

(יג) רבי שמעון אומר ג' כתרים הם כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות. וכתר שם טוב עולה עליג. י"ל שמיבא לשכח אם למדת עובד ה' אין בתורה אין בשלשה לריך לעבוד בשמיכת שפתים ויכלתה. וזהו כתר תורה שהוא מדריגת יכלה מלפון תורה. וכתר כהונה היא שלשה בשמיכת חסד. וכתר מלכות. כ"ל שעל ג' כתרים שלו לשייכו לשכח ויכלה לריך להאליך לה שכח ימי עליהם. ויתכוב שכבל כל אחד יה"ש כי הוא שנותן לך הכתרים שלו לשכח ויכלתה לומו. וכאו שתקבו בשלשה לשהול אלחו ימי. וייחל לבניכו לשכח ויכלתה לה שמך. וזהו כתר מלכות ובניות כן אלי כתר אם טוב עולה על בניהן. כ"ל שאו של הקב"ה תורה על בניהן כנ"ל י

(יד) רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שאחיה חבא לאחריך. כ"ל שאחה בעאלך הלך אלל חבא ללמוד שאכו. כי אילו דומה שהוא שומע אלי אלא שכבר הוא זקן ואי אפשר שיבא לשכח ימי. ועי"ז יוכל לבא לילי

שניות

ואל תאמר שהיא תבא אחריך שתבריך יקיימוה בידך . ואל בינתך אל תשען : (טו) רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים . ואף לא מיסורי הצדיקים: רבי מתיא בן חרש אומר . הוי מקדים בשלום כל אדם . והוי זנב לאריות . ואל תהי ראש לשועלים : (טז) רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא . התקן עצמך בפרוזדור . כדי שתכנס לטרקלין : (יז) הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל

רבינו עובדיה

בידך . ואל תסמוך שתבריך כשיבואו מביית הכס יקיימו התורה בידך שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הכס . אלא הוי גולה מתה בעצמך למקום הכס שתיהו דומה שתיהו שומע מפי תלמיד לשומע מפי הכס . סיכום לאחר שתבריך יקיימוה בידך . מפני מה אני אומר לך הוי גולה למקום תורה . שתבריך יקיימוה בידך . שתשילו אתה מהיך ימפולפל ביותר . לפ שתתקיים התורה כך אלא ע"י תבריך שתשא ותתן עמהם . והיינו דתפייס ואל בינתך אל תשען : (טו) אין בידינו . כמו לפ הוה בידיה כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך בעשים אלהה . ומפני מה הצדיקים מדוכאים ביסורים . פ"ת אין לנו בזמן הגלות לפ מבלוה והשקט שבגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לשכרן מן העוה"ב . ואף לפ מן היסורים המיומדים לצדיקים שהן יסורים של אהבה . שאין כהן בעול תורה . כלומר יגלגו מכלל רשעים שאין לנו הבלוה שים לרשעים ולכלל צדיקים לפ הגענו . שהיסורים שלנו אין של אהבה כיסורי הצדיקים : הוי מקדים בלוס לכל אדם . ואפילו לגוי בשוק : והוי זנב לאריות לנדוליס ממך: ולפ אלא לשועליס . לקמניס ממך : (טז) בפרחדור . בית שער . תרגום חולס פרחדורא : פרקלין . מקום מושב המלך . כך יתה התקן עצמך בעולם הזה כדי שתזכה לעולם הבא : (יז) יפה שעה אחת בתשובה. לעולך תשובה ומעשים טובים : מכל חיי העולם הבא . לפי שבשותו זמן אין התשובה ומעשים טובים

בית ישראל

בניסיון שתוכס . וזהו שסיכם של כי כשולאי הוי גולה למקום תורה . כ"ל שאם יתה לומד תורה תלאם גולה למקום ושוכם של מי שילאם ממנו שתוכס כדפרישים . וכמו שפי' מדיגמו ממש שתוכס הי' רבי מאיר כשלמד תבז"ל לפ כי כשולאי שאיר שמו . ולמה נקרא שמו כי כשולאי שמכשיר עיני ח"ם בהלכה . ובשותו של כי מאיר הי' כתוב בתורה תוך בתלי"ף . כ"ל לשו דווקא בס"ת שלו . אלא כל מה שכ"מ היה לומד הי' כתוב בתורה תוך כי בתורה עור בעי נקרא תשובי תורה . שתוא כמו עור שכוסה . ובשותו של כ"מ הי' כתוב בתורה תוך בתלי"ף . כ"ל שאשור של הס"י היה תורה בו . והיה לומד בניסיון שתורה תמיד :

(טו) רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים . ולפ לא מיסורי הצדיקים . כלשם הרי יכלי הי' לומר לנו דרכי השובה . דאל יאמר האדם היאך אני יכול לעשות השובה ואני כשע גמור ושילך מועיל לי השובה . ועי"ז אמר אין בידינו כו' ולכך לפ יחזיק עלמו כרשע גמור וילאה לעשות השובה . ולפ לא מיסורי הצדיקים כ"ל דאל יחזיק עלמו כצדיק ואינו לריך לעשות השובה . לזה אמר ולפ לא מיסורי הצדיקים . שאל יחזיק עלמו בשדיגה גדולה כ"כ שתוא לדיק אלא יחזיק עלמו בשדה בינוני ויוכל באתה לעשות השובה :

(יז) הוא היה אומר יפה שעה אתה בהשובה ומע"ט בעוה"ז כ"ל שעה אתה בהשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העולם הבא . שאפילו בשעה אתה יכול לעשות

מכל חיי העולם הבא . ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה :
(יח) רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו . ואל תשאל לו בשעת נדרו . ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו : (יט) שמואל הקטן אומר . בנפול אויבך אל תשמח . ובכשלו אל יגל לבך . פן יראה יי ורע בעיניו

רבינו עובדיה

מוכיס מהניס לאדס שאין העולס הבא אלא לקבל שכר על מה שקייס בעולס הזה : (יח) אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. דכתיב פני יאבו והניחותי לך . אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעברו סניס של ישרא : ואל תנחמהו בשעת שמתו מוטל לפניו . שבשעת המוכן בביכול היה הקב"ה מתאבל . בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקדש מעכבן אל תעשו לנחמני : ואל תשאל לו בשעת נדרו . למעוט שתתיס להתיר לו את נדרו מפני שאי על כל שתא שתא שתמלא לו יאמר תדעתא דהכי נדרתי. ואוב לא תמלא לו שנה. ומליו כשנשבע הקב"ה למשה אלא שלא יכנס לארץ. לא התחנן מיד אלא המתין ותחיב התחיל להתחנן : בשעת קלקלתו. כשנתקלקל בחטא לפי שהוא מתביים מכל אדס . וכן אתה מוצא בשחטא אדס הראשון לא נגלה עליהס (הקב"ה) עד שעשו תגורות . דכתיב ויעשו להס תגורות ותחיב וישמעו את קול ה' אלהיס . (יט) בנפול אויבך אל תשמח . שסוף הוא למעלי . אלא שמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדס במדה זו : פן יראה ה' ורע בעיניו שעשיתו בלבבך כאלו הוא שלוחך למלאות תאותך : והחיב מעליו חסו . מדאלא כתיב ושב אלא והחיב מחשבת ישרהו

בית ישראל

לעשות הטובה בשעה רגע . וכשאמר חז"ל הטומר לחבה ע"ח שאני לדיק גמור וכשאלא רשע גמור מוסרין לקידושין שמא חכשר חטובה שני לך בשעה רגע יוכל לעשות חטובה אלא שיהשמר על חטאיו ויקבל עליו אלא יחטא עוד . וכשו שכתב הרשב"ס שלריך לעשות חטובה כ"כ ויהשמר על חטאיו בידוי וחרטה גדולה . עד שחס"י בעלמו יעיד עליו אלא יחטא עוד . וזהו שפירש יפה שעה אחת בחטובה ושעש"ע בעוש"ז . כ"ל בשעה רגע יכול לעשות חטובה ולישב עלמו אל הש"י בעוש"ז . כ"ל שהחטובה יש' בחופן שכתב הרשב"ס . שחס"י בעלמו יעיד עליו . וזה שפירש בעולם הז"ה . כ"ל שחס"י ז"ה שקרא אלי ואנוסי יעיד עליו אלא יחטא עוד :

(יט) שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח כו' . אויבך שקרא אי שעובר עבירה ושהרהורי לשחוטו . ואעפ"כ אל תרצה לו שיעשה תשובה . כי אשה הרהור לשחוטו . כי בשמח לריך שאדם לשהוב כ"א שיהרהר . רק שיהא הרע שבו . כשאמר הרז"ל אי כתיב יחמו חוטאים חטאים כתיב . ויהשוב בלבבו שאפילו עובר עבירה . אפשר זה הוא שחטא שכולל בחזל זה ואם כולהי אלי בחזלו . אולי פייחי חוטא ניוחר אלילה . וכשו שאליהו שהשיב מכשם שאלך לרי אליך אולי חוים שחם חוים שקטים בשיחולי גלוחא ושיים רץ לשהי לעבוד ע"ז . וזהו שחחת שזון גחמא ושי' חלוח שילפ"ך בעת שחוח לע"ז ניוחר . וכשו שאליהו שכלהי על אי שרשון שחוכן לשיות נגב כי כולך בזה שחזל. אך הוא בשר בעוב כי בודאי לעשי"ך שהשיב כחוכח . כי הלדס הוא בעל בשיב לשכניס עלמו לעוב . ולזה לריך כ"ש לדון את שביבו לכף זכות כי הוא כולך בחזל זה . ואולי פייחי גבוע ממנו אם כולהי בחזלו . ויוכל להיות שהוא לעת עשה בשעלם יוחר משני .

וכן

בעיניו והשיב מעליו אפו: (כ) אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה. לדיו כתובה על נייר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק: רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר: הלומד מן הקטנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן: רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא

רבינו עובדיה

יסיחהו מעל לויך ויעיבו עליך: (כ) על נייר חדש. שהוא מתקיים כך גרסת הילדות ליכה מסתכמת: ענבים קהות. שלא יתבשלו כל צרכן ומקהות את השיניים. כך מכמת הילד לא נתיישבה כל צרכה. ולין דבריו מתקבלים ומתיישבים על הלב, יין מגתו. שמדריו מעורבים בתוכו. כך מכמת הילד מעורבת ספיקות יש בה: רבי אומר אל תסתכל בקנקן. רבי פליג אדרבי יוסי בר' יהודה ואמר כי כמו שים שים קנקן חדש מלא

בית ישראל

וכן דרך שלדיק שמחזיק ליש גדול מכל ל"ס. וכמו שמצוחר בנועם שלימלך מיכם על שקיק שנחנו ממחים לנשם לדש למש כגדע, שסש היו לדיקים גדולים ומחרו למש כגדע כ"ל למש כס' גדועים יותר מכל לדש. וכשהייתי שלל כבוד ע"ו מוס' אלימלך שמעתי שתים לומר שסוא גדוע יותר מכל לדש. ושאלתי לומו כי בודאי סוא לומר זש בלב שלש ומילך יוכל להיות זש. ושמיב לי למשל מי שמדקיק בדקר בא ליהו יכול להזיק כ"כ. ואש דוקר בדקר דק שזי שדקיקת סוא ביותר וסולך למכמוק. כך סוא מי שעושש עבירות שמוכות שלילה ליהו מזיק לו כ"כ כמו שמזיק לשלדיק שעבירת שקלה ביותר:

והשיב מעליו אפו ושב לא נאמר שלא ושמיב. כ"ל שיתיב עליך. ושטעם סוא כי שלדיק לריך לעבוד לש ס' בשניות ועבירות וילידות. כדי שיתבר שכל לס'. ויככים שסבם ס' בלב כ"ש ויעבדו לש ס' ג"כ. ואשבר שגם לחש גורם זש. לזש לל תשמח בנפילתו פן כו'. ושמיב מ"ו לפו עליך:

א"י בנשול לויך של חשמח. כ"ל שעיקר שתויב ילוע שסוא שילש"ך ובשם שלדם כוצם שילש"ך, ועוצם ליזש שלוש לו שתשלל בכוונה. של יסמח לומר שבבר בבשתי שתויב שכ"ל פן ילשם ס' וכו'. כ"ל בשילמש לשדם שבבר בבם שילש"ך: וכוסם גדולם שבוע"ם וסוא שקוכב שלין. וכע בעיניו כ"ל זש שתשבצם שמדמש עלמו שבבר בבם שילש"ך ועובד ס'. סוא כע בעיני ס'. ושמיב מעליו לפו ויסול שתדם ממדיבתו. לק תמיד ידמש בעיניו שעדיין עומד בחוץ. ומלחמים שילש"ך תמיד לבגדו. וסבן:

(כ) אלישע בן שבוי' לומר שלומד ילד למה סוא דומם לדיו כתובם על נייר חדש. כ"ל שלליך לשוב בתובם ויסי' לו מוחין שדשים ויהי' כקטן שבולל. וזשו שלומד ילד שלחר שתשובם סוא כילד לזי ילמוד. ויהיה דומם לדיו כתובם על נייר חדש כ"ל על מוחין ושכליות חדשים:

או יל כשקומו שתחבא שלמדיבו שילמוד שתדם בילדותו וכל מש שמקדים בזמן בבלל זש:

רבי יוסי בר יהודה כו' לומר שלומד מן שקטנים למש סוא דומם כו'. יש לשרש דתבם שבב סוא גדול מששלמיד. וגזש שסוא גדול ממנו מין שתלמיד יכול לשניע

אלא במה שיש בו . יש קנקן חדש מלא ישן . וישן שאפילו חדש אין בו : (כא) רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: (כב) הוא היה אומר הילודים למות

רבינו עובדיה

מלא יין ישן . כך יש ילד בטעמו כטעם זקניס . ויש זקניס . שחושב במעלת החכמה מן הילדים : (כא) והתאוה . המבקש למלאת תאותו בתאוה ובעילה . וכיוצא בהן : והכבוד . שיכבדוהו בני אדם . (כב) הילודים למות . מי שנולד כבר עתיד הוא למות : והמתים . עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין . אלה למחי עולם

בית ישראל

להגיע אל חכליתו . וכן לריך להחזיק את רבו ולא יוכל ללמוד ממנו . אבל אם הוא קצור שיכול להגיע למדריגת ולשכל הרב . אז הוא לומד מן הקטנים . ומכי היל כמי שאוכל ענבים קהות שמקאים שניכים ושותה יין מגתו שמעורב בו שמריס . כך ליעודו מקשה לו שניכיים ויקשה לו קושיים . וע"ד שאמר הרב אלדיק המנוח מוהי זושא זללה"ה ע"ה כי שמתי כאן יושבו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' לבאות הוא . ודחז"ל אם דומה עליך הרב כמלאך ה' לבאות יבקשו מפיהו ואם לאו אל יבקשו . ומקשה הוא ז"ל בשלמא אם היינו מכיניס שמלאך ניחא שהוא בא ה"ימן . אבל עכשיו שאין אנו מכיניס היאך נותן בו ה"ימן . ויניח הוא כך אם הרב דומה בדעתך למלאך כמו שהיך מכיר את המלאך . כך היך מכיר את הרב . ואין ביכולתך להגיע לשכלו . תורה יבקשו מפיהו תוכל ללמוד ממנו : ואם לאו שכדאי בדעתך שתוכל להגיע לשכלו ומדריגתו אל יבקשו . ודפח"ח : וזהו ג"כ שיהושע כאן הלומד מהקטנים . כנ"ל וק"ל :

רבי מאיר אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו . יש בוחר הפיהם כמו שמרמזני לעיל הוי גולה למקום תורה ויהיו למקום שמחזיק יולאי ממנו ויהייר כאלו בעל שמיע עומד לנגדו . כך אמר כאן אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו . פירוש בזה שאם אלו אומר אל תסתכל בזה אלא בזה . ואין כשמדקדק קושיא שאי"ם ידבוק עלמו בעלם הוי"ה ב"ה :

יש קנקן כו' ויש כו' . דהייגו שלפעמים חושב מילוק ומחיפות גדול ואין בו אלא גאות והתפארות . ושמועה ממנו מחדנק שכלו בגאותו כ"ל :

[כא] רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוליאין את האדם מן העולם . הקנאה . שמקנא ואוהב כיון שהוא . הקנאה הוא קנאת קופיים שמקנא בחכמת חבירו . והתאוה . ע"י שמשוקק בלבו בשתי למלכות ה' . או ע"י השמוק ויתאוו תאוה . כ"ל שמתאוו שיהיה לשם תאוה לשי או ע"י השמוק נדקה בשתי לתאוה . נדקה לשון שניכים . כ"ל כשנכנס בשתו שיהיה לו תאוה . והכבוד . ע"י שיזהו מכובד שמכבד את הבריות אלו דבריס מוליאין את האדם מן העולם"ז לעוה"ב . כי האדם כשהוא בשבע קנאת תאוה כבוד . ואת זה לבואת זה עשה אלקים . בשם שהילה ילך אחר עשהו מוליאין את האדם מעוה"ב לעוה"ז . ובשם יהלה ויעבוד את הבורא ב"ה בשלו שהוא מוליאין את האדם מהעוה"ז לעוה"ב :

(כב) הוא היה אומר הילודים למות והמתים

למות והמתים להחיות. והחיים לידון. לידע. להודיע ולהודע שהוא אל. הוא היוצר. הוא הבורא. הוא המבין. הוא הדיין. הוא העד הוא בעל דין. הוא עתיד לדון. ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך. שעל כרחך אתה נוצר. ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי. ועל כרחך אתה מת: ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון. לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: רבי חנניא וכו'

פרק רבינו עובדיה

עולם ומלה לחכמות ולדקדוק עולם: והחיים לידון. עומדים להיות נדונים ליום הדין: לידע. מחכרים. ולהודיע למחכרים: ולהוודע. להבין מעצמו: הוא היוצר. שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר. ומה טעם לפי שהוא הכותל שכרת את כל העולם כלו מתן לפיכך יכול לעשות בו כרצונו: הוא המבין הוא הדיין. לחר שהבין כל מעשיהם מביאן בדין לפניו: הוא בעל דין. שהוא תובע את החומאים: והוא עתיד לדון. לעולם הבא: ולא משוא פנים ולא מקח שוחד. שאינו נוטל פנים לפילו לנדיק גמור שלא יעניקנו על עבירה קלה שבידו וחינו נוקם שוחד המלוה בשביל העבירה. שלא נותן שכר על המלוה ונותן על העבירה. כך פי' הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי חשבון. פרושה ופרושה מצמרפת לחשבון גדול. כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחך אתה נוצר. שהשמה אינה רוצה לצאת מן הסרגוד מקום שהור שהשמות מונחות שם. וליכנס בחני חצה במקום טמא. ומלאך בא ומוליאה בעל כרחה ומכניסה בחני החצה. ועל כרחך אתה נולד. בשעת הלידה אינה רוצה לצאת ומלאך מוליאה בעל כרחה: ועל כרחך אתה חי. ים חדם מדוכה ביסורים ורוצה למות וחינו יכול:

(ח)

בית ישראל

לחמיות. דקדק התוי"ע למה חמר להחיות ולא חמר כמ"ש למות. ותירץ כי לין בעבע להיות כ"א בדרך כם ע"ם. לפל קושר למ"ם הכתב"ס. כי לזה ליכו ככתב בתורה חיי עוס"ב כמו שכתב ל"ו כריתות. כי חיי עוס"ב הוא כי השכר הנשמה הוא בעבע להמור למעוכם. וחיי סגוף ליכו בעבע: ו"ל ושמחים להחיות שלל יבעיך ילך שהשלול בית מנוס לך. לך שחדע כי לחר שחיתם מחזיקים הכשמה להגוף כשהכבה סיגר על השומה. וזהו ושמחים להחיות ושמיים לדון:

א"י ושמחים להחיות. ע"ד שלחכו מה יעשה השלם שיחי' לעוס"ב יעוהו ל"ע בעוס"ז. וזהו ושמחים להחיות כי כל דבכי שלחוכלים מכוחזים בדבכי שהכלים ז"ל:

לידע ולהודיע ולהוודע. י"ל עפ"י פירש השפוק ובהשפיל לח השקעו כוי. ר"ל שהתקעו ותחחבכו כל לחד בחביכו. והכע שבו תחוקן בעוב שבחביכו והכע שבחביכו תחוקן בעוב שבו. וזהו פירש לידע ולהודיע ולהוודע הוא הדעת הטחבר לוחם:

שהוא לל הוא סיולר · חפרש סילף יכולים להתחבר ולחר שהוא לל הוא כח כל הכחות. ולזה הוא סיולר חקבר לוחם. וכן בחשלם עם שלחו לוחכים יולר הכל שכוונת ג"כ חקבר הכל: הוא הער. ר"ל בעבע שהשלם עוחם דבר הוא חער וכוחם בחחביו. ובשבע הדין הוא הבעל דין. ולזה הוא כקדר. ועיין בתוי"ע ושבן:

פרק חמישי

(א) **בעשרה** מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות: (ב) עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול: עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כולם: (ג) עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם: להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו: (ד) עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים: עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים. עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר

רבינו עובדיה

(א) **בעשרה** מאמרות. תמצה ויאמר. ובלתשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו: שמאבדים את העולם. שכל המאבד נפש אחד מישראל כאלו אבד עולם מלא. והמציל נפש אחת מישראל כאלו מחדש בו עולם מלא. ומצינו שבעולם מאבדים את נפשם כאלו מאבדים את העולם כך מצינו: ולי נראה שמאבדין את העולם ממש: שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה. ומצינו העולם אבד בשביל: שנכרת בעשרה מאמרות. ואינו דומה המאבד מלאכה שהיא נעשית ביום אחד. למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים: (ב) להודיע כמה ארך אפים לפניו. אף אתה אל תתמה שהתריך למלכות הרשעה כל הימים הללו שהן משעבדין בניו. שיותר התריך לדורות שמאבד ועד נח ואחר כך נשטפו: וקבל עליו שכר כלם. עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה לאחי שיעשו כלם לפיכך נזונו כלם בזכותו. וכמו שנשמל עליו עול מלות בעולם הזה כנגד כלם כך קבל בעולם הבא שכר כנגד כלם. שבכל אחד ים לו שני תלקים אחד בגן עדן. ואחר בגיהנם. זכה נשמל חלקו ואחלק מברו בגיע. נתחייב נושמל חלקו וחלק מביאו בגיהנם: (ג) עשרה נסיונות. מ' אור כשדים שהשליכו נמרוד לכבשן האש. כ' לך לך מארצך. ב' ויהי רעב. ד' ותיקח האשה בית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' מעמד בין הבתרים שהלהו שעבוד מלכיות. ז' המילה. ח' ויעלה תביאמלך ויקח את שרה. ט' גרש האמה הזאת ואת בנה. י' העקדה: (ד) עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שנגולו מעשר מכות. וכלם היו במצריים ולא בישראל: ועשרה על הים. מ' ויבקעו המים. כ' שנעשה היס כמין חהל וככפו ישראל לתוכו דכתיב נקבת במטיו ראש פרזיו. ב' שנעשה קרקעית היס יבש בלא חומר ומים. דכתיב ובני ישראל הלכו ביבשה. ד' שקרקעית היס שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחר ישראל נתלחלח ונעשה חומר ומים דכתיב חומר מים רבים. ה' שהמים הנקפאים בקרקע היס לא היו מתיכה אחת אלא חתיכת קטנות קטנות בתין לבנים ואבני הבנין מסודרים זה אצל זה דכתיב אתה סוכרת בעזך ים שנעשת בתין סוריים ו' שנתקפאו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים דכתיב שכרת רחצי תהום על המים והמצריים נקראו תהום. ז' שנגזר היס לייבש כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו. והיינו דכתיב לגחר ים סוף לגזרים: ח' שקפאו המים בספיר. ומוהס וחכוכית. כדי שיהיו השבטים אלו את אלו. שעמוד האש היה מאיר להם. והוא שנאמר חשכת מים עבי שחקים כלומר קבוץ המים היה כעבי שחקים השמים למעלה. ט' שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים ואותם ואת שנאמר נוזלים. י' שנאמר שפתו מהם מה שכלו. הנותרים מהם הי' נקפאים ונעשים ערימות דכתיב נערמו מים נזלו כמו כד נוזלים: עשר מכות הביא הקביה על המצריים ו' דניך עדיש בתחיב: ועשרה על הים. הן כנגד עשר נסיונות שנסיתו ויוסף. כמה ביס. יהה ביס. מצעו ביס סוף. תהומות יכסיומו. ירדו במצולות. תרעך לויב. תהדום קמיך. יחכלמו

פרקי פרק חמישי אבות

במדבר שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי : (ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקודש : ולא הסריח בשר הקודש מעולם : ולא נראה זבוב בבית המטבחים . ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים : ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה . ולא נצחה הרוח את עמוד העשן . ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם . ובלחם הפנים : עומדים צפופים ומשתחוים רווחים : ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים : ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים : (ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן . פי הארץ . פי הבאר . פי האתון . והקשת הען . והמה . והשמיר . הכתב . והמכתב . והלוחות ויש אומרים אף קברו של משה רבינו . ואילו של אברהם אבינו . ויש אומרים אף המזיקין . ואף צבת בצבת עשויה :

(ז)

רבינו עובדיה

יתכלמו כקש . כסמו יס . גללו כעוסרת . הרי עשר נפילות . ותבלעמו ארץ ויהי כהמכון הנפילות שזו היא מוכחן שזכו לקבורה : עשרה נסיונות נסו אבותינו להקניה במדבר . שנים ניס . אחד בירידה . שם נאמר המבלי היו קברים במצרים . ואחד בעליה . ויבואו מרתה וילונו . אחד בנסידים . ויבא העם עם משה . שנים נמן . לח תנאו וינאו . חיץ אל יותר ממנו . ויותרו . שנים בעגל . הראשון . כשאתנו על סיב הכבר בעליו . והבני . והתפשוף אשר בקרבו . אחד בעגל . ואחד במתאוננים . ובמרגלים . והוא עשירי . שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: (ה) ולא תירע קרי לכהן גדול. לפי שהיה טומאה היולאה מגופו . היה הדבר מגונה ומכוער יותר מכאר טומאות : ולא כבו גשמים אש על עצי המערכה . ואף על פי שהמזבח במקום מבולה היה : ולא נצחה הרוח את עמוד העשן . שלא יהא מתמר ועולה : ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים . שאם היה נמצא בהם פסול קודם מצותן לא היה ראשר להקריב אחריס תחתם שהעומר נקצר בלילה ולא היו מכניס לקצור . ושתי הלחם נאפים מערב יום . ואין לפייתן דומה יום . וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת : נצופים לשון אף על פי המים . מרוב הקהל היו נדחקים איש בחברו . עד שהיו רגליהם נמולות מן הארץ . ועומדים בחויר : ומשתחוים רוחים . כשעת השתחויה נעשה להם נס ומשתחוים בריוח . כל אחד רחוק מחברו חרבע אמות . כדי שלא ישמע את חברו כשהוא מתודה ומזכיר עוונותיו : לא לי המקום שאלין בירושלם נרסינן . לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן . ולא הולרך אחד מהם ללאת משם ולומר פרנסתי (דחוקה) ואיני יוכל לדור בירושלם . ויש סכריס בחמוך בהן כשאלין . ועל העוליס לרגל נאמר . שלא היה אחד מהם מיצר כשהיה לן בירושלם מהמת דוחק המקום . כמו לא לי המקום נשה לי וחשבה : (ו) בין השמשות . בערב שבת בראשית . קודם שנשלמה הבריאה : ופי הכתר בראה של מריס שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות ויש חומרים שפתחה היה ותאמרת שירה שנאמר עלי באר ענו לה : פי החתון . בין השמשות נגזר עליה שתבלע עם בלעם : הקשת . לשון ברית שלא יהיה עוד מבול . והמן . שירד לישראל מי שנה במדבר : והמפה . שנעשו בו האותות ושל סנסריון היה . והשמיר . כמין תולעת בריותו כשעורה . כשהיו מרחיס אותו על האבנים הרשומות כדיו הן נכתבות מליהן . וכו פתחו חכמי התפוד והחשן . דכתיב בהו במלואתם : הכתב זורת האותיות שהיו מקוסים בלוחות : והמכתב . שהיו נקראים מכל התרגמה נדדים : והלוחות . של סנסריון היו . תרכן שנה . ותחכן שנה . ועבירן שנה . כתבן אחת שתרכה ותחבה . ועוביס טוין . ומחלקה לשנים ונגלנים היו ותלוביס מנגנל תמס : אף המזיקין אלו השדים . שלאחר שנברא הקניה אדם ותוה היה מתעסק בבריאתן ובשנברא רוחותיהן לא הספיק לנרוא נופיהן עד שקדש היום ונשלמו רוחות בלא גוף . לילו של אבותינו . נגזר עליו בין השמשות שיהיה נאחז בסנך בקרניו בשעת השקדה : אף צבת בצבת עשויה תרגום מלקחיים שבתה הצבת היה נעשית אלא בצבת אחרת ולאחזה מי עשאה על כרחך מלקיה נעשית בידי שמים ונברלת בין השמשות אם נדמה בנמי בפי׳ מקום שנהנו ואמרו חפשר שהצבת הראשונה נעשית

בדפוס

(ז) שבעה דברים בגולם . ושבעה בחכם . חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה במנין . ואינו נכנס לתוך דברי חבירו . ואינו נבהל להשיב . שואל בענין . ומשיב בהלכה. אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון . ועל מה שלא שמע . אומר לא שמעתי . ומודה על האמת . וחילופיהן בגולם : (ח) שבעה מיני פורענויות באין לעולם . על שבעה גופי עבירה . מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של מהומה באה . מקצ"ז רעבים ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשר. רעב של בצורת בא. ושלא ליטול את החלה . רעב של כליה בא . דבר בא לעולם. על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין. ועל פירות שביעית. חרב בא לעולם על ענוי הדין. ועל עוות הדין . ועל המורים בתורה שלא בהלכה: (ט) חיה רעה באה לעולם . על שבועת שוא ועל הלול השם . גלות בא לעולם . על עובדי אלילים . ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים . ועל שמיטת הארץ : בארבעה פרקים הדבר מתרבה. ברביעית ובשביעית. ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה: ברביעית. מפני מעשר עני שבששית. במוצאי שביעית. מפני פירות שביעית. במוצאי החג שבכל שנה ושנה

מפני

רבינו עובדיה

בדפוס שהתיכו הנחשת בתוכו והניקיהו בתוך הדפוס ונעשית הנקבת מיד . (ז) בגולם . לשון נוצרי כלים שלא נגמרה מלאכתן . כך תלמיד שחיבו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמת קרוי גולם : ואינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה . שכן מצינו בתלמוד שלא רצו לדבר בפני תלמידיהן כשקנף עליהם משה והשיב להרן : ואינו נכנס לתוך דברי הבירו . שלא (יערבבנו) דכתיב ממעט את דברי המתיבו לי עד שתדבר . קל והומר להדיוט : ואינו נבהל להשיב כדי שתהא תשובתו כהלכה . וכן בתלמוד הוא אומר כתב לי זעיר ואתון : שואל בענין ומשיב כהלכה . לדבר תחר הוא נמנה כתן והכי פירושה . התלמיד שואל בענין כלומר כאותו ענין שהם עסוקים בו ואז הרב משיב כהלכה אבל אם יבחל התלמיד שלא בענין הוא מביא לרב משיב שלא כהלכה על דרך שאמר רבי חייא לרב כי קאי בהאי מסכתא אל תעיילה במסכתא תהריתי וכן (תהא) תולה בתכשיט תשר היו ממאים לגפן אבל אדם שרואה את משה עוסק בהלכות הפסח ומצאו לו לותו ענין : ואומר על רחמון לרחמן . וכן מצינו בהקביה שאמר לו משה מי תכבי כי תלך אל שרשה היה הרחמנה . וכי תיניח את בני ישראל הכי שניה . והשיבו הקביה על הרחמנה כי תהיה עמך . ועל השניה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים : ועל מה שלא שמע שאמר לא שמעתי . אם פוסק דין מן הסנהדרין מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי . ומצינו בתלמי תרן בשאל משם יעקב השלום לו אמרו לו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן . כלומר זה תנו יודעים . ואם תשאל יותר הנה רחל בתו באה עם הצאן . והיה תגיד לך כי תחתנו לא ידענו יותר משה : ומודה על האמת : ותעשה סיכול להעמיד את דבריו ע"י טענות שבידו . וכן מצינו במשה כשסלקו להרן ואמר לו אם שמעת בקדבי בעה חין לך להקל בקדבי דורות ויסמע משה וייטב בעיניו הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי : ותלופיהן בגולם . תלוף הדברים הללו שהסכם הם בגולם : (ח) רעב של בצורת . הגשמים מועטים ומתוך כך הבצר מתייקר : רעב של מהומה . משני הגייסות חין יכולין להסוף התבואה : רעב של כליה . הבשמים בבהל והתרן כאחוזה : שלא נמכרו לבית דין . שלא עשו בהן דין תורה : ועל פירות שביעית . שעושים בהן סחורה . וחין נוהגין בהן קדושת שביעית . ענוי הדין . ביודעים להיכן הדין נופה ומעכבין וחין פוסקין לותו : עוות הדין לזכות את החייב ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה . לחסור את המותר ולהתיר את האסור : (ט) שבועת שוא . לבטלה שלא לצורך : חלול השם . העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה . אי נמי שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו : ועל שמיטת הארץ. שמורשים וחורשים בשביעית: משני מעשר עני שבשלישית. שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנים על שמפה . בשלישית ובשביעית מפרישין מעשר עני : גזל מתנות עניים . לקט שכחה ופאה פרט ועולות

מפני גזל מתנות עניים : (י) ארבע מדות באדם . האומר שלי שלך . ושלך שלי עם הארץ שלי שלי . ושלך שלך . זו מדה בינונית . ויש אומרים זו מדת סדום . שלי שלך . ושלך שלך חסיד . שלך שלי . ושלי שלי רשע : (יא) ארבע מדות בדעות . נוח לכעום . ונוח לרצות . יצא שכרו בהפסדו . קשה לכעום וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו . קשה לכעום ונוח לרצות חסיד . נוח לכעום וקשה לרצות רשע : (יב) ארבע מדות בתלמידים . מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו . קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו . מהר לשמוע וקשה לאבד זה חלק טוב . קשה לשמוע ומהר לאבד זה חלק רע : (יג) ארבע מדות בנותני צדקה . הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים . יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו : יתן ויתנו אחרים חסיד . לא יתן ולא יתנו אחרים רשע

רבינו עובדיה

(י) שלי שלי ושלך שלך לפי רוחה להנהותך והלוותי שלא תהנה חותי . ויש חומרים זו מדת סדום . קרוב הדבר לבא לידי מדת סדום שמתוך שהוא רגיל בכך לפעמים בדבר שמכרו נהנה והוא פעמים לא יהנה להנות את חבכרו . וזו היתה מדת סדום שהיו מתכוונים לבלות הרגל מביניהם ואף על פי שהיתה הארץ נתנת ידיה לפניהם ולא היו הסרים כלום : שלי שלך ושלך שלי עם הארץ . שנהנה ומהנה בעום . וזהו יחובה של הארץ. אבל חיון יודע קיץ . לכתיב ושוע מתנות יתיה . חהו לעון עם הארץ האמור בכל מקום שרוחה בתקונה של הארץ . אבל אין זו חכמה להבדיל בתיקונין הרחויין : שלי שלך ושלך שלך . מהנה את הבריות מנכסיו והוא פיזו נהנה מאחרים : הסיד . שעושה לפניט מפיות הדין . (יא) הכי גרסינן נוח לכעום ונוח לרצות . יצא שכרו בהפסדו . קשה לכעום וקשה לרצות . יצא הפסדו בשכרו שרוחה שיהא מהרה הפסדו מרוחה מבוכה שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח לכעום על כל דבר ודבר. אבל הקשה לכעום לעשות עיט לו מדה רעה שהוא קשה לרצות. יצא הפסדו המועט שהוא קשה לרצות בשכרו המרוחה שהוא קשה לכעום. ורוב מעשיו מתוקנים. ויש דגרסי אבל חסיד וברשע זו נרחית לי עיקר: (יב) מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו: דמאחר שמוכח מה שלומד מה הנאה יש במה שהוא מהר לשמוע נמצא הפסדו גדול משכרו: קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו: שמדה טובה בשכרו שיש בו יתירה על המדה הנפסדת הוחיל ומה שנשמע מאחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח. ונפקא מינה שאם יש לפניו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם נקדים הקשה לאבד על המהר לשמוע : זה חלק רע . לא הוה ליה למתני הכא חסיד או רשע שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם . אלא הפרון שהיה בו מעיקר בריותו : (יג) ארבע מדות בנותני צדקה . כלומר בנתינת הצדקה ולא בנותני צדקה ממש דהא ליכא בהו מי שאינו נותן . וכן בסמוך בהולכי לבית המדרש היינו בהליכת בית המדרש : עינו רעה בשל אחרים . דיודע שהצדקה מעשרת . ואינו רוצה שאחרים

בית ישראל

(י) ארבע מדות באדם האומר שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. דהנה מי שעובד ה׳ ועושה מצד כדי שיעשה הקב״ה ג״כ חסדים עמו . וזהו האומר שלי שלך ושלך שלי . הוא עם הארץ . פירש ר״ע מברטנורא שנהנה ומהנה בעום וכולה בתקונא של הארץ . ר״ל שעובד ה׳ עום בעום כדי שיהי׳ תיקונא של הארץ. ובמקום אחר פירש הרב שבניהו מתקיים הארץ ויעשה הקב״ה עוזות לעולם : שלי שלך ושלך שלך חסיד . פיינו יש מי שעובד בשעלה יתיבה רק כדי שיעשה גמח כוח להגדיל ב״ה ושלא לעום חועלת וקיוו שכך . זהו האומר שלי שלך ושלך שלך . הוא חסיד :

(יא)

רשע : (יד) ארבע מדות בהולכי לבית המדרש . הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו . עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו . הולך ועושה חסיד . לא הולך ולא עושה רשע : (טו) ארבע מדות ביושבים לפני חכמים . ספוג . משפך . נפה . ספוג שהוא סופג את הכל . ומשפך שמכנים בזו ומוציאה בזו משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. נפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת : (טז) כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטילה אהבה . ושאינה תלויה בדבר אינה בטילה לעולם . איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר . ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן : (יז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים . איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו : (יח) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו . וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה . משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלו בו שנאמר צדקת יי עשה ומשפטיו עם ישראל . ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים

תלוי

רבינו עובדיה

שמחריש יתעצבו . סימן לחכר יש מי שחס על ממון קרוביו יותר מעל ממונו . ולעיש שהוא נותן ליבו רוצה שקרוביו יתנו . שלא יתכדו את ממונם . (ושינו) רעה בגל מחריש . דומיית דעיבו כמה בגלו דכסיפה : (יד) הולך ואינו עושה . הולך לבית המדרש לשמוע ואינו עושה ולומד ולא מבין : עושה ואינו הולך . לומד ועושה בבית המדרש שבניתו : (טו) ביושבי לפני חכמים . לעיל בחרבע מדות בתלמידים ליינו בעיון הזכרון והשכחה . והשתא מייתי בעיון הסברה היפרה . ובבירת הדבר הלודק מהבלתי לודק : ספוג . הוא סופג את המים . בין עבוריס ביו לגוליס . כך יש מי שלבו רחב ומקבל כל מה שמומע ואין בו כח לבדוק החמת מן השקר : משפך כלי שמותנים על פי חבית לו על פי הגוד כשהוליס למלחותו יין לו שמן : שמכנים בזו ומוליא בזו . כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וכבולעו כך פולטו : משמרת . מוליא כל מה שמומע בבית המדרש . וקולט דבר של כמלה : נפה . לחחר שמוליאים הסובין והמורסן מן הקמח הנשחן ונשחר הקמח הדק עם הסלת הגס והוא המובר . מעבירין אותו בנפה דקה מאד וירד ממנו כל אותו הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לבנה ונשאר הסלת הגס המובר . וכן היו עושין למנחות . כך יש מי שיש בו כח לבדר ולללן שמומאתו וקולט החמת מן השקר והבמל : (טז) כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל׳ שחינו מתקייס בשיתבטל הדבר שהי׳ סיבה לאותה האהבה גם האהבה בטלה : וכל אהבה שאינה תלויה בדבר בטל שלא בדבר קייס . כגון אהבת הצדיקים והמכמיס היה בטלה לעולם . כשם שהדבר שהוא סיבה לאותה אהבה היו בטל . כך אין האהבה בטלה : אהבת אמנון ותמר . מפני יפיה : אהבת דוד ויהונתן . להשליט עליו קונס . דאמר לו יהונתן לדוד . אתה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה : (יז) כל מחלוקת שהוא לשם שמים סופה להתקייס. כלומר שאנשי המחלוקת ההיא מתקיימים ואינם מובדין: כמחלוקת הלל ושמאי שלא תבדו. לא תלמידי בית שמאי ולא תלמידי בית הלל: תבל קרח ועדתו תבדו. ואני שמעת סיכום סופה תכליתה המבוקש מעניבה והמחלוקת שהיא לשם שמים . התכלית והסוף המבוקש מאותה מחלוקת להשיג החמת . וזה מתקייס . כשיש מתוך הויכוח יתברר החמת . וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמאי . שהלכה כבית הלל . ומחלוקת שהיה לשם שמים תכלית הגלגל כה הוא בקשת הסברה והחכמת הגלוח . וזה הסוף היו מתקיים . כמו שמיינו במחלוקת קרח ועדתו שהתכלית וסוף כוונתם היתה בקשת הכבוד והסברה והיה להסך : (יח) אין חמא בא על ידו . כדי שלא יהא הוא כניהנם ותלמידיו בגן עדן : אין מספיקין בידו לעשות תשובה . שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בניהנם : זכה את הרבים שלמד תורה לכל ישראל : נדקת ה׳ עשה ומשפטיו עם ישראל כתלו הוא עשתן . חשב חמא והחטיא את ישראל מדלא קאמר על חמאת יבבעם וישראל שמע מינה שהכל תלוי בירבעם

תלוי בו . שנאמר על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל : (יט) כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו . שלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע : תלמידיו של אברהם אבינו . עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה . תלמידיו של בלעם הרשע . עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה : מה בין תלמידיו של אברהם אבינו . לתלמידיו של בלעם הרשע . תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא . שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא . אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גהינם ויורדין לבאר שחת . שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך : (כ) יהודה בן תימא אומר . הוי

עז

רבינו עובדיה

כיוצא : (יח) מתלמידיו של אברהם אבינו . למד ממנו והולך בדרכיו . עין טובה . מסתפק כמה שיש לו . וחיזו חומד ממון להבריח . שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל ואם לקח מכל אשר לך : ורוח נמוכה . ענוה יתירה . וכן מצינו באברהם שאמר ואנכי עפר ואפר : ונפש שפלה . שהיתה והפרישה מן התאוות . ומצינו זה באברהם . הגה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את . שעד עכשיו לא הכיר בה מרוב צניעות : וכבלעם שאמר דכתיב אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב . שהיה יודע שיהיה רע בעיני המקום שילך אצל בלק והיה הולך כדי ליטול שכר דכתיב הם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב . ולומר לאם בומע אמרי אל וידע דעת עליון : ונפש רחבה . שאם לא היה רב התאוה לא היה יושב להפקיר נפות מואב לזנות . ולאמרו הכתוב בלעם בועל אתונו היה : להמחיל לוחבי יס . אברהם נקרי לוחב דכתיב זרע אברהם לוחבי . יס דעהיב : ולולרותיהם אמלא בעולם הזה : אנשי דמים . בלעם מקרי איש דמים . בהפיל בעצתו כיד אלפים מישראל : (כ) עז בנמר . הנמר הזה נולד מן חזיר היער והלביאה . כי בעת יחם הלביאה מבקשת לאכל בסבכי היער ונהמת ותובעה את הזכר והחזיר שומע קולה ורובעה . ונמר יולא מבין שניהן . ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים . לעיים

בחין

בית דוי

כל מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע וכו' מה בין תלמידיו של אברהם אבינו למתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעוה"ז ונוחלין לעולם הבא שנא' להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא . אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורדין לגיהנם שנא' ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך . וכי יהודה בן תימא אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן . ר"ל הגם שאמרתי לך הוי עז כנמר ר"ל לעבודת הבורא יתב"ש אבל עז פנים . ר"ל מי שמעיזות כיכר בפניו . כדכתיב הנה פנים בפניו . ויש קדושי עליון שמכירים הפנימיות בפנים של אנשי הרשע אבל העזות של עבדות הבורא יתי' אין כיכר

בפנים

בית ישראל

י"ש כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים עונש . הוא שמשתכל תמיד על הרומות הבורא יחב"ש . וכוח כמוכח הוא שמשתכל תמיד על שפלותו . ונפש שפלה . ר"ל שמשתכל תמיד שמקלר בעבודי הבורא ית"ש :

כי יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר כו' . הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן . ר"ל הגם שאמרתי לך הוי עז כנמר ר"ל לעבודת הבורא יתי"ש אבל עז פנים . ר"ל מי שמעזות כיכר בפניו . כדכתיב הנה פנים בפניו . ויש קדושי עליון שמכירים הפנימיות בפנים של אנשי הרשע אבל העזות של עבדות הבורא יתי' אין כיכר

מתנדותיך

עז כנמר . וקל כנשר . רץ כצבי וגבור כארי . לעשות רצון אביך שבשמים . הוא היה אומר

רבינו עבדיה

פתיחה זו גבודה כל כך . אף אתה הוי עז ואל התביים לפחול מכבך מה שלא הבנת . כלומר שמביאו לא הבינו למד וקל כנשר . לחזר אחר למודך ולא תיגע . כדכתיב יעלו אבר כנשרים יגיעו ולא ויגעו : וכן כצבי לבדוף אחר המצות . וגבור כארי . לכבוש את יצרך תן העבירות : עז פנים . לפי שהעזות ניכר בפנים כדכתיב הצז אים כצע בפניו. לפיכך נקרא עז פנים. שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר כשם שמוננתנו אלהי

בית דוי

מחשבותיך אליהו לרחמיכי ונמלא שפוך רק מחמת רחמיכי ולמה מעשקים אותו וכולאם דשכח יהוי שקקב"ה בודאי רחמן גדול וגם מחנהג עם בריותיו בכל עת ורגע בפרט עם עמי בית ישראל במדת הרחמים ולכן רחוי לכל אדם לחתין במדת הרחמניות כמו שאיתא בגמרא ואתה הדבקים בה' אלהיכם דהייכו הדבק במדותיו מה הוא רחים לך אתה רחים אף אתה חנון לך אתה חנון ואמרו חז"ל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים ומחמת גודל רחמניותו יחבי ומחמת אהבתי על עמו בית ישראל לוה לנו שכשאם אדם רחמנות כדי שיהרחם עליכי ומלוה של קן לפיך לא היה מחמת רחמניותו על קן לפול אלא לעלו היה לזכיכו במלוה הזאת כדי שיהרחם עליכו וזהו פ' השלח תשלח תשלח על קן לפיך יגיעו רחמיך דהייכי שתהיה שרחמניותו היה על קן לפיך מעשקין אותו אלא מחשבותיך אליכי לרחמיכי שציקר שעלו היה כדי לרחמיכי כמ"ש הפייט וזה מיכן קוראיו שהיפפיות וזה יבואר המדרש על פסוק ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של לדיקים ולחשך קרא לילה אלו מעשיהם של רשעים ואיכו יודע אימה עוד היו מחזיר ויקרא אלהים את האור כי עוד כמה דאת אמר

בית ישראל

בפנים לזה אמר למעלה קך הוי עז . וכאן עז פנים . מאחת שזה העזית ניכר בפנים וכיו"ל . הכי הוא לגיהנם . כ"ל לאחך שנפטר מן העולם . שחילוניס מכירין אותו מאחת העזות שבפניו ואומרים זהו מוכן לגיהנם : ובירושלמי בפרק לגן עדן . כ"ל מי שיש בו מדת גוסה כיכרת ג"כ בפניו והכל לימרים עליו שזה מוכן לגן עדן . וגם גוסה"ם הם אותיות שוה"ם . כי אחאת שיש לו בידם לא במהרה הוא מיעט . שאחביים לאחיות לפני אלך שבדול שעומד וגואה אעפיו . ואם אעט הוא אחביים אאר היא אאהבי לפני אלך שבדול שכיתן לי חיים וכא . ואחאת כן היא שב באהבה ואחאבת באהבה גמורה וזהו עיקר התשובה כי כל השניאין הם שכיתן לתשובה למען הדבר עאת שעליו . ועיקר תשובה הוא שאחרש . וזה שא אכא הגוסה לפניו יה"ם :

ולפי דרכיכי מבואר היטב אם שכתבתי שאיכי לאחי"ז . יהי רצון מלפיך שתבנה עירך באהבה בימיכו ותן חלקכו בתורתך שכוונתו שאחאת הגוסה באים לידי תשובה וכל הקילין כלו ואין שדבר חלוי אלא בחשיבה . ולזה קיים התנא יהי רצון שתבנה עירך באהבה בימיכי . ועי"ל שפרשתי מאחז"ל כל דור שלא נבנה בימי"ק בימיו כאלו נחרב בימיו . שכל אדם לריך

אומר עז פנים לגיהנם. ובושת פנים לגן עדן: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: (בא) הוא היה אומר. בן המש שנים למקרא

רבינו עובדיה

בן

זאת המדה שמימן נזרע לכרמם ביפנים. רחמנים. וגומלו חסדים כן יהי רצון שתבנה עירך: (כח) בן חמש שנים למקרא. מעלה ילפינן דכתיב שלש שנים יהיה לכם עוללים ובשנה הרבעית יהיה כל פריו קדש הלולים. שתהיו מלמדו תורת האותיות. והכל הנקודות. ובשנה החמישית תתחלו לת פריו להוסיף לכם תבואתו

בית דוי

אמר אמרו לעולם יהי אדם רגיל בתורה ועושה מצות אפי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ושאר כל הצדיקים שנזכרו במשנה זו שאמרו שלשה דברים אמרו לעולם יהי אדם רגיל בתורה ועושה מצות אפי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ולמה אמרו לעולם יהי אדם רגיל בתורה ועושה מצות אפי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אלא שכך נהגו בני אדם שכל מי שעושה מצוה אחת שלא לשמה אומרים לו עשה אותה לשמה ואם לאו יפה שעה אחת שעשה שלא לשמה מאלף שעות שעשה לשמה ואם עש

בן עשר שנים למשנה . בן שלש עשרה למצות . בן חמש עשרה לגמרא . בן שמונה עשרה

רבינו עובדיה

תבונתו מכלן ומילך ספי ליה כתוכח : בן עשר למקרא . שלומד מקרא מתם שניס . ומתם שניס משנה . ומתם

בית לוי

עין רעה וכו' דסייגו זה שעומדים לתם תס"י במדת הכעס כמ"ש ולזה לומר מה בין תלמידיו של ל"ת לתלמידיו וכו' תלמידיו של ל"ת מיכלין בעולם הזה וכוחלין לעולם הבא וכוחלין הוא מלטון כחלם שכוחל לו מאדיו דסייגו שלא יתערבו להוליכן דרך ניסכם אלא תיקף ומיד מיליכין לתוכו לגן עדן אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורדין לניסכם ויוכדין הוא שלי יכופם דסייגו שכופל לו מחתם קבוד לתר ולא מחתם לאדיו ויוכדין לבאר שתת דסייגו שמוליכין לתוכו דרך בתר שתת ולכן רתוי לכל אדם לתחוז במדת הרחמנות כדי לרחם עליו ון השמים :

חומר בקודם מבחוטה כי הכא לפעמים הלריך יש לו תלוה לדבר גמרי לממון וכיולא בו ומסיכן בא זה להריך שסיוע כולו רוחני שיתלוה לדבר גמרי אך הוציל שכל להריך הוא מעלה לתם כל התנאים שיעבדו לתם הבוכא אזה בא לו מחשבותיו של זה אלים שמעלה לותו לעבוד הבוכא וזה אלים חזק למעון ובא לו מחשבתו של זה להריך מש"ה אלריך חזק לחזק בעניים למעון וזהו כיון שהכא בא"ת חזק בקודם כ"ל משכיך זה בא אלפעמים יש חוליות בקודם כלומר להריך שהוא כולו קודם ע"ז מציג מבחיצה כלומר מחתם החכוממות שהוא אלים כלומר הגבשת שהוא מגביא לתם כולם בא למחשבתו מחשבתם של זה אלים שהוא מגביא לותו ומחתם זה מתלוה להבר

גמרי

בית ישראל

כ"ל שיעלה ויתן בהעולמות . שעליונים ויעשה יחודים . ודעת"ת :

וזה ג"כ כוונת שהכא כאן בן עשרים לכדוף . שיכדוף ויעלה ויתן ויעשה יחודים בבכאי לציו שבשמים :

בן שלשים לכם לפי פיכם הכ"ע מבעבוכה שאלויים הים מקיימים לתם מהשכן ומפרקין ומוציאין כו' . מבן שלוחים שכם ומעלה וים לומר שכוונת שהכא הוא ג"כ . שבבן שלשים ולמעלה יפי' לכוכה לייסר ולתקן להשמיד שאלוכה בשיכות והשבמות הייבו בשקוצי דזמה . שמזמר כלפני המלך . ובשיכת הים שמשפריס כמו שהוא מלך תקיף . ובנכבה של ק"ם שמייחד שמו הגדול . כמ"ש ליחדך בשהבה . ולמ"כ מהקבב ובדבק להשק"ה ויכול לבקש שאלתו כלפני המלך בבכוות י"ח חסו מקימי שהשכן וסבן :

בן לרבעים לביכה . ביכה הוא לוחיות ד"ן י"ם . כ"ל שלריך להיות בן להשק"ה כמו שאמר הכהוב בניס לתם לפי שלקיכם :

בז חמשים לא יפיה לו סוס תלוי יפ"כ. רק יהיה דבוק בהשק"ה בתוכה ובהשלה . ולא ילמיך עוד להיות לו עסק עם עלמו . שבבר בעל ממנו כל תלות וממלות . רק שיהן עלות לתחיה שיעבדו לתת הבוא"ם . ובשת יפ לחכמים שיש לשם תלות לעות שפילו לתר שמקי' ויותר שלא שלא לבכה תוכה כו' :

בן

עשרה לחופה . בן עשרים לרדוף . בן שלשים לכח . בן ארבעים לבינה . בן חמשים לעצה בן ששים לזקנה . בן שבעים לשיבה . בן שמונים לגבורה . בן תשעים לשוח . בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם : (כב) בן בג בג אומר. הפוך בה . והפוך בה. דכולה בה.

ובה

רבינו עובדיה

והמם בניס גמרת . דאמר מר כל תלמיד שלא רואה סימן יפה במשנתו המם בניס . סוב היינו דואה דכתיב זולת האבר לנוים מבן המם ועבריס שמה ומעלה יבא לנבוה נבא . בנא ולומד הלכות עבודה המשה בניס . וכן שלשים עובד : בן שלש עשרה למצות . דכתיב לו תהה כי יעקו מכל המאת האדם . וגבי בכם כתיב ויקהו בני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה היס הרגו . ולוי בחותו פרק בן שלשה עשר שנה וקרי ליה היס : בן שמונה עשרה לחופה . יש אדם כתובים בפרקא בראשית מן ויאמר אלהיס נעשה אדם עד ויבן ה׳ אלהיס את הצלע אד לנופיה פשו ליה יש לדרוש : בן עשרים לרדוף אחר מזונותיו לאחר שלמד מקרא משנה : וגמרא . ונשא אשה והוליד בניס . צריך הוא להזיר ולבקש אחר מזונות . פירוש אחר בן עשרים לרדוף אותו מן השמים ולהזניס על מעשיו אחין בית על מעלה מעשיהן פחות מבן עשרים . בן שלשים לכח שהוליס הוי מקיימין את המשכן . ומפרקין ומוטעין את העגלות . ומשחין בכתף מבן שלשים שנה ומעלה : בן ארבעים לבינה . שלאחר ארבעים שנה שהיו יכולין במדבר אמר להס מכה ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת ועיניס לראות ואזניס לשמוע עד היום הזה : בן המשים לעצה . שנאמר גלוים ומבן המשים שנה יוצא מצבא העבודה ולא יעבוד עוד ובכת את אחיו וגו׳ . ומזו הגיעות ניתן להס עצה : בן שניס לזקנה . דכתיב תבא בכלת ילי קבר . בכל״ת בגימ׳ שניס . בן שבעים לשיבה . דכתיב כדוד ויומת בשיבה טובה . וימי חייו היו שבעים שנה : בן שמניס לגבורה . דכתיב ואם בגבורות שמניס שנה . בן תשעים לשוח . הולך בשוח וכפוף . וים לומריס לשון שוחה עמוקה . (כג) הפוך בה והפוך בה . בתורה : דכולא בה . שהכל תמצא בה : וסיב ובלה בה : גם עד זקנה ושיבה עד תגידנה : ומיכה לא תאמר למדתי חכמת ישראל

חלק

בית דוי

גמי וזה סימ״י בהומם מהיכן כתצאר מאם מפקולתן של לוחות כלומר דמקומיל סיס מהיכן כתצאר מאם שניס בא למאם זה המחצאם שיתצאר שלא מרצע״ם היס כילו כיחני ע״ז אמר מפקולתן של לוחות כלומר מפקולתן של יסרכל דסייני המחצבות זהות של יסרכל שאס ממדו לממון בא למחצאתו ע״י שמגניס את כולס ולומות עס יסרכל שס אחד כידו :

בית ישראל

בן שניס לזקנה . עיקר הזקנה סוף זה שקנה חכמה . שמיצת זק״ן כ״ת ז״ס ״קנה חכמה כין שקנה נו״ן שערי בינה :

בן שבעים לשיבה . שי״ס נוטריקון ש״י ב״ש והבן :

בג אומר כלמו את ועבר ובטל מן העולם . כ״ל שלא יחשוב לו ניס עכין מבולס הזה רק כלילו עבר מן שבולס הזה . שיהא בעיניו שניל עומד רק בעולם הבא . ובודאי יכול להיות שאפילו אי שהות בן שלשים או קודם לבן שיהא כאלו בן מאה . מחמת שבגלגל שלחמון אי כוח שניס כמו שאליהו בבני אליעזר בן עזרי׳ שאמר שרי אלי כבן שבעים שנה . ואמרו כי הוא אי׳ גלגל שמואל הרמתי שם כ״ד שנה . והוא אי׳ בעת ההיא בן ח״י שנה . לכך אמר שרי אלי כבן שבעים שנה. וכן יכול להיות בחזות בן עשרים שהיא בן חמשים וכן כולס כ״ל:

(כב) בן בג בג אומר . הפוך בה בה דאית כל שלא אומר כל שקדושים אלו סיו מוכיחים

אם

ובה תחזי וסיב ובלה בה . ומנה לא תזוע . שאין לך מדה טובה הימנה . בן הא הא אומר לפום צערא אגרא : רבי חנניא וכו׳ :

פרק ששי

(א) **שנו** חכמים בלשון המשנה : ברוך שבחר בהם ובמשנתם : רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה . ולא עוד . אלא שכל העולם כולו כדאי

רבינו עובדיה

לנו ולמדנו בכאה שאינו לא יום ולא לילה . דהא כתיב והגית בו יומם ולילה : לפום צערא אגרא . כפי כוב הצער שאתה סובל בלמוד התורה ועמילת המצוה . כן יהיה שכרך מרובה :

(ה) **שנו חכמים** . כלומר בריתא היא וכלשון המשנה שנויה לפני עינו מפנה ומתי שנו רש״י וכו׳ לפי

בית ישראל

שנו חכמים בלשון חתיכה בריך שאמר בפ׳ ובשכתם ר״ת לימר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שקולא ניע תהוד כי אמאי לת המקום כי לכתוב חתום חיבא בלשון המשכה ומיבא ברוך שאמר כי ר״ת חומר כי וגם תיבא זוכה לדברים הרבה וכלאה לשאר כי ידוע שים לנו שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבע״פ תיבא שבכתב שניתן לנו בסיני ותורה שבע״פ שנקראת תירחיו וכמו שפירש רש״י על ובחותו יסגה כי שאחר שסוגה בא נקראי חותו ושעשע שנקראת תירה שבע״פ חותיו הוא שפני שם כה בחומה שיהללוה ייני החנאים והאמוראים שלנו והחכמים שלמ״ך לשאר ולעתם שתירה שבכתב כללונם ודעתם לף שבמאים ליני כן הכוונה וכמאמרם בגמרא בעשרה דר״ת וכ״י שעמד כ״י על רגליו ואמר אין מבקשין בצבא קול שאמר שלכה כרבי שלישאל וכמו כן שלדיקים שבזמן הזה יש להם הכח הכוח לבאר שתורה

כללונם

כדאי הוא לו נקרא ריע אהוב . אוהב את המקום אוהב את הבריות . משמח את המקום משמח את הבריות . ומלבשתו ענוה ויראה ומבשרתו להיות צדיק . חסיד ישר ונאמן . ומרחקתו מן החטא . ומקרבתו לידי זכות . ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה . שנאמר לי עצה ותושיה . אני בינה לי גבורה . ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין . ומגלין לו רזי תורה . ונעשה כמעין המתגבר . וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח . ומוחל על עלבונו . ומגדלתו ומרממתו על כל המעשים : אמר רבי יהושע בן לוי . בכל יום ויום . בת קול יוצאת מהר חורב ומברזת ואומרת . אוי להם לבריות מעלבונה של תורה . שכל מי שאינו עוסק בתורה . נקרא נזוף . שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם . ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות

פירוש רש"י

שמד עכשיו כל הפרקים משנה לסיכך הזכרך להודיע שמכאן ואילך בריימתא היא ומתוך שהללו דברי אגדה הן ומספרת בשבח תיא והגו לאמרן בכיה עם שאר פרקים הללו של מסכת אבות : זוכה לדברים הרבה . להיות נדיק וחסיד כדלקמן . פיא מלות הרבה : כדאי הוא לו . כלומר שכשהלו וכן הוא אומר כי זה כל האדם ונקרא ריע מה יקרו ריעך אל . אוהב את המקום שעושה מלחמה . אוהב את הבריות שמקרבן ומלמדן וגומלן חסד ומלבשתו התורה ומכשרתו להיות נדיק והולך בתומו ולאו שומה עול אלא מנדיק דכריו בקו ובהכנעת משפט : הסיד עושה לפניו משורת הדין . כשר עושה יושר ועדיף מנדיק : ונהנין ממנו עצה ותושיה . שנאמר לי עצה ותושיה כלומר עצה ונבורה ביניה אני ללומדי . להיות לבני אדם לעזר . תושיה לופרוייל בלעזיא ענין נלוזה וגדולה . פיא ונהניס ממנו . בני אדם נהניס ללמוד ממנו עצה ותושיה שנאמר לי עצה וגו' . כך משכחת התורה בעצמה שלי העצה והתושיה והבינה ואתיב אני ביניה שכל המדות הללו יש לי בלומדה : ונותנת לו רשות והיקר הדין : שעומק הדין פתוח לפניו ומגלין לו רזי תורה מן השמים : היא והוי צנוע ואל רוח הוי צנוע ואל תרף לפיס מתוך עסק התורה שעתיה לכעום שכל הכועס לפיי תורתו כמרפיא מפתחת היטנו : מוחל על עלבונו . מעביר על מדותיו : מעלבונה של תורה . מעלבון שעולבין את התורה שהיא עלובה על שאין לה עוסקין : מנוף . מנודה כמו ויינער בו אביו מתרגמינן ונף ביה אבוהי . פיא נזיפת חכמים קרי מנודה . מס שהב בלף חיר אחינו מעמר אלא הולך ועובר בעשה וממלים כן תלמוד חכם אסר מעמיס של תורה שהוא מלוס כמנודה הזה . פיא אשה יפה וסרת טעם כלומר דבריו בלעזן נקבה אשה יפה שהיא סוד דבריו מעמיס של תורה דומה לנזם של זהב שנתון בחוטמו של חזיר בני אדם בדלים ממנו

בית דוי

כללוס ולף שמעמיס ליטו כן . סס מסעכי' בזמן שעושין רלוטו של מקוס נקרלו נביס הללון שלמעלה כביכול לכלוס וביתוריס ובזמן שאין עושין רלוני של מקוס נקרלו אחוס וכן בשלר דבריס יש לסס כח לסיסך עשדיס ולכתוס הוא חמי' סדבר בזמן שאין סלון עליון מגזיסס רעס מיו לעוסה כי עושין רלוטו של מקוס שליך סס נקרלין לדיק מושל ביראס אלסיס מי מושל בי לדיק עבדי ה' וביתור הנמרא סכ"ל עמ"י משל לאס שיש לו בן יחיד ומאחת גודל לאשתו סקנייס נוזל בזילה ולדיקיס מבטלים ומסעכיס הוא מבטל לרלוטו וכאו שמעתי כלון עליון כביכול לכלוס וכאו שמעתי מאדון אוי' מס' דוב בער על מאמר הגמ' יש לו שיאס כלי כאס היינו שולאן אר מביאה נאס

הלוחות . אל תקרא חרות אלא חירות . שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמיד תורה וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה . שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות :
(ג) הלומד מחבירו פרק אחד . או הלכה אחת או פסוק אחד . או דבור אחד . או אפילו אות אחת . צריך לנהוג בו כבוד . שכן מצינו בדוד מלך ישראל . שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו . שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי. והלא דברים קל וחומר . ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו . הלומד מחבירו פרק אחד . או הלכה אחת . או פסוק אחד . או דבור אחד . או אפילו אות אחד . על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד . ואין כבוד אלא תורה . שנאמר כבוד חכמים יתחלו ותמימים ינחלו טוב . ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל העזובו : (ד) כך היא דרכה של תורה : פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה . ועל הארץ תישן . וחיי צער תחיה . ובתורה אתה עמל . אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך . אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא : (ה) אל תבקש גדולה לעצמך . ואל תחמוד כבוד . יותר מלמודך עשה : ואל תתאוה לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם . ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך : (ו) גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות . שהמלכות

נהנית

פירוש רש"י

ממנו תלמוד כמנודה קרו ליה קטן: אין לך בן מורין לפני שבני אדם מכבדים ומעמידים לפניו ומי שתינו עוסק בה מתרחקים ממנו כמנודה הזה : וממתנה נחליאל . למעלה מן הפסוק הזה כתוב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל . כיון שנתנה להם תורה במתנה נתנו לו כל וכיון שיש לו נחלה עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות :
(ג) או דבור אחד . על פעם דסמיך להאי קרא דואתה תנום כתוב בערכי סמוך לידך קרא אבר יחדיו כמתיק סוד . לפי שמלת אחיתופל לדוד שהיה יועצ יחידי ועוסק בתורה אמר לו למה אתה לומד יחידי והלא כבר נאמר מרע אל הבדיש ומואלו . צוב פעם אחרת מצאו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה אמר לו והלא כבר נאמר ומקדשו תירתו שנריך לו לאדם ליכנס שם במורא כדי שתהא חימת שמים עליו וכן הוא אומר בבית תלהיט נהלך בדגש לשון חימה ופחד . ויש בדגש לכנס שם בכל כחו לפי שנאמר בדוב עם הדרת מלך . סיח ללכת בדגישה ובמהירות לביה : ואתה תנום בערכי חבוב כמותי . מיודעי מכם שלי כמו מנשים מכמים וידועים ומה דוד מלך ישראל עשה לאחיתופל כך שהיה רשע ולא היה רחוי לכך . קראו רב ותלוף בשביל שני דברים . אדם הדיוט הלומד מחבירו שתינו רשע על אחת כמה וכמה . ואין כבוד אלא תורה כלומר לאותה שנריך לנהוג בו קאי : והיכ אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי תורה : כבוד חכמים יהללו . ולמה הם נוחלים כבוד בשביל שהם לומדים את התורה ויורשים אותה בנחלה ואין מוב אלא תורה . כלומר אין כבוד זה שאנו עושים ומאריכים לאדם לנהוג בו כבוד אלא כדאי הוא שילמד לו תורה ולימדו חומות אחרת כגון שלייא דנגרי לא . כבוד חכמים יהללו . רחוייס חכמים להנחיל כבוד ואיזה חכמים תמימים הגוחלים מוב דהייגו תורה אבל חכמים בשאר חומות לא . (ד) פת במלח תאכל . לא על העשייה הוא אומר שיעמוד בחיי נער כדי ללמוד תורה אלא היכ אפילו אין לאדם אלא פת במלח וכו' ואין לו כר וכסות ליבן אלא על הארץ אל תמנע מלעסוק בה דסופך ללמוד לותם מעוכר : במשורה . מדה קטנה :
(ה) אל תבקש גדולה . לדחוף אחר הגדרה ואל תחמוד כבוד להתכבד בתורתך שמתוך כך נראה כמי שעושה אלא לשמה : שלחנך גדול משולחנם . הוא שכר שתקבל על למודה אל תירא . ניח יותר מלימודה יותר ממה שלמדת עשה מעשים טובים וקיום מצות כדאחרינן כל אחכמתו מרובה ממעשיו אחכמתו מתקיימת :
(ו) שהמלכות נקנית בשלשים מעלות . לותן שכתובים בפרשת שמואל בשבקשו ישראל מלך ואמר להם דעו

נקנית בשלשים מעלות . והכהונה בעשרים וארבעה . והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים . ואלו הן : בלימוד : בשמיעת האוזן : בערכת שפתים . בבינת הלב . בשכלות הלב . באימה . ביראה בענוה . בשמחה . בשמוש חכמים . בדבוק חברים . ובפלפול התלמידים . בישוב . במקרא : במשנה . בטהרה . במיעוט שינה . במיעוט שיחה . במיעוט סחורה . במיעוט שחוק . במיעוט תענוג . במיעט דרך ארץ . בארך אפים . בלב טוב . באמונת חכמים . בקבלת היסורין : המכיר את מקומו . והשמח בחלקו . העושה סיג לדבריו . ואינו מחזיק טובה לעצמו . אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות . אוהב את התוכחות אוהב את הישרים אוהב את הצדקות ומתרחק מן הכבוד . ואינו רודף אחר הכבוד . ולא מגיס לבו בתלמודו . ואינו שמח בהוראה . נושא בעול עם חבירו . ומבריע

לכף

פירוש רש"י

כי כך וכך מספס המלך וכשתחקור הס שלשים דברים עס חותן שנויס בסנהדרין מלך לא דן ולא דנין אותו וכו' כ"ד מתנות כהונה הן י' במקדש ודי בירושלם וי"ג בגבולים: בחימה ובירושה. בחין לבו גבוה עליו שנאמר יוס תבר עמדת לפני ה' תלהיך בחורב ולהלן בעלי קריין לפוריס ומתוך קלות ראשו לחלו של חדס והרהור.לפי הוא בא לידי קרי : בשמחה . לפי שחין השכינה שורה מתוך העצב חלא מתוך שמחה . ביישוב הדעת במישום סתורה . דאמר מר לא תמלא תורה לא בסתכנים ולא בתגרנים : במיעוט דרך ארץ . שלא יהא מלוי עס בני חדס בשוק : בקבלת היסורים . מקבל היסורים מאהבה : מתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד כאדם חפיב להו : שוחל ומציב נמי חדא היא . כלומר שאינו מציב את עצמו אחילה כדי שיציב תצורה הגוה : ומכריעו לכף זכות הדן את חבירו לזכותו : ומעמידו על האמת . רודף אמת ושלוס על הכל : שומע כל מה שכתו אומר לו ומוסיף אבל לא לסתור את דברי רבו : והמכוין את פועתו כמהוא מורה הוראה מכוין בלשונו עניו שאמר לו רבו שאל ואינו מוסיף דבר לומר שכן אמר רבו אלא אמר לו רבו : בייצוב בחכמה דמרבה יציבה מרבה חכמה : במיעוט בשיחה ליללות : בלחך לחיס קשה לכעוס : בקבלת היסורים כדאמרינן בברכות אחרי הגבר אשר תיסרנו יה ואומרו בשחוכחך תלמדנו בהקב"ה מביא יסורים על מהכה לעוסק בה להרבות שכרו לעתיד : בעריכת שפתים . שאינו מגמגם בדיית אלא הוגהן כלי ומוציא בפה . דאין דיית מתקיימים אלא בהוגאות פה דכתיב כי חיים הם למוצאיהם בפה : בבינת הלב בשכלת הלב לא שמעתי מה בין זה לזה : בחימה כדאמרינן וכו' : בשמוש חכמים שדוחק וכנס בשאיית לשמוע דבריהס ולשמען : בדקדוק חברים . לומד בהברה : ובפלפול התלמידים שיפלפלו לפניו וישכמוהו . כדאמרינן ומתלמידי יותר מכולס : המכיר את מקומו שעוסק בתורה כל שעה דמתוך כך מתקיימת תורתו בידו . מקומו

קרי

בית לוי

כאם עומד בזויות זה ומבן כולם שיעמוד בזויות לאחר אלו סיא סיא עושם לאון הבן וגם לו נאם רוח מזה שעשה לאון הבן וכמלא הבן הזאת עושה לאון אחד בלשון ומספך לאומו הקודש וזהו כוונת חז"ל בזמן שעושין לאומו של מקוס הייאו שאם בארבעה גדולה שאין לאון אחד בשלשה ב"ח ואלו"ם אלו לדיקים נקראו עבדי ה' ולא בניס וכמלא אי אפשר בארבעה אלו הוא כאו מאכה למלך שיכול לעשות ולאפוך כלין שעליון כללאו בן בניאור האורה ובן בכל שבדיס ולכן כל שאנאים וכבי שאיבר האשכיות נקראו לימודי בשם שאינה כי היו בארבעה בניס

למקוס

לכך זכות . מעמידו על האמת . מעמידו על השלום . ומתישב לבו בתלמודו : שואל בענין ומשיב כהלכה . שומע ומוסיף : הלומד על מנת ללמד . והלומד על מנת לעשות . המחכים את רבו . והמבין את שמועתו . והאומר דבר בשם אמרו . הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם . שנאמר ותאמר בסתר למלך בשם מרדכי : (ז) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא . שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא : ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר . ואומר כי לויות חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך . ואומר תתן לראשך לויות חן עטרת תפארת תמגנך . ואומר ארך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ואומר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך : (ח) רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר . הנוי . והפח : והעושר . והכבוד . והחכמה . והזקנה . והשיבה : והבנים

פירוש רש"י

קרו לפעמים ולרוחות שהוא מבין בהלכה כדתמרינן בסנהדרין כשלנין את הדין לומר המחייב תומר מני במקומי תומה לחייב ותותו פעם עמו שזכרתי תמם שלא מלאתי לחייב תחבת לזכות וכן המזכה : המעמ בחלקו שהם דומג בעיניו תיתו מכוין בה : סייג לדבריו . שימוקו עמו : ותיתו מחזיק טובה לעמו . שתיתו נופת תן בלבו על עמו שהרבה תורה שהבי לכך נולד ותיתו מגיס לבו בלימודו היתו שתיתה בפני הבריות : תיבב את הלדקות ל"ג : תוכחות דכתיב הוכח לחכם ויאהבך . כל תלו המדות רחויות למתרחק מן הכבוד ותיתו רודף אחר הכבוד שבא לידו ומתרחק ממנו ומסתבר דהבי הוה ליה למיתני ולא רדף אחר הכבוד ומתרחק מן הכבוד ומעמידו על בוריה של הלכה : על השלום . שתיתו מיבב הדין שלא יוהא פעה בינתו . ומתיבב בלימודו . (ז) שהיא נותנת חיים לעושיה . תוכל פילוחיה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כי חיים הם למוצאיהם ת"א למוצאיהם שלא למוצאיהם בפה בעולם הזה ותומר ושיקוי לעצמותיך שיהא מבקש עצמותיו בקבר . ומעמ אחמר למייס הוא זוכה אבל מי יאמר שיהיה זוכה לעובר שהבי יש לך בני אדם הניזונים בעניות בהמות טוב להם מן המייס לכך נאמר כי לויות חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך תיזה הדבר יביא את האדם למנוע חן בעיני האנשים הוי תומר ממון : ומעמ אחמר ממון יתנו לך אבל לא תהא מכוזב בין האנשים לכך נאמר עטרת תפארת תמגנך . ומעמ אחמר תפילו שלא לשמה למד זוכה לדברים התלו לכך נאמר תורך יסיס בימינה למייסיס בה שלומדים לשמה יש להם תורך ימים וחייס ות"ל עושר וכבוד ובשמחלה למשמילים בה עושר וכבוד יתנו להם אבל לא חייס תרוסים. ומעמ אחמר לחייס ועושר זוכה אבל לא לעלום לכך נאמר ושלום יוסיפו לך: (ח) עטרת זה העושר תפארת זה בניס ותפארת בניס חבותם. והכח

בית לוי

לשקוס ולימודס היס זך וכקי וסיו לומדיס סשייכיס ללימוד סיינו שייכ שלוס סשוס לשמס וגס היו עוסקיס בלימודס מעשיות וסיו לומד ועוסק בס יתקן העולס סשייך לשלוס מתקניס העולמות סשייכיס ללימוד סשוס סשיל וכמו שכוכל לתקן בעשיות סשלוס כן ובודאי כס היו עוסקין ללימו של שקוס כמו כוכל לתקן בלימוד סשלוס סשוס לשמס וזסו משכס למלך ולכן נקרא לימודס משכס וזסו כוונת מז"ל על תיבת לשמס כדי לעשות כשיכס רש"י על היבת שקריב עולס כוי . סוף ע"ד שכ"ל וזסו כוי כוונת רש"י ז"ל היא שעיקר שלימוד כוונת מז"ל שלומנו כגון רשב"י ומביניו שתורתן הוא לשמס כדי לעשות . פי' לתקן העולמות סיתס תומכתן פיכוס עסיו עוסקין לומנות

והבנים . נאה לצדיקים ונאה לעולם . שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא :
ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם . ואומר תפארת בחורים כוחם והדר
זקנים שיבה . ונאמר והפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלים
ונגד זקניו כבוד : (ט) רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מ׳ות שמנו חכמים לצדיקים
כלם נתקיימו ברבי ובבניו : (י) אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך
ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי
לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומינו
ואני אתן לך אלף אלפים דנרי זהב. אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם אין
אני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא בסף ולא
זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד . שנאמר בתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור
עליך והקיצות היא תשיחך . בתהלכך תנחה אותך בעוה״ז הזה בשכבך תשמור עליך בקבר
והקיצות היא תשיחך לעולם הבא : ובן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישׂראל טוב
לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף . ואומר לי הכסף ולי הזהב נאם יי צבאות : (יא) חמשה
קנינים קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו ואלו הן . תורה קנין אחד . שמים וארץ קנין אחד
אברהם קנין אחד ישראל קנין אחד . בית המקדש קנין אחד : תורה קנין אחד מנין דכתיב
יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז . שמים וארץ קנין אחד מנין . שנאמר כה אמר יי
השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי . ואומר מה
רבו מעשיך יי כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך . אברהם מנין אחד מנין . דכתיב
ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ : ישראל קנין אחד מנין . דכתיב
עד יעבור עמך יי עד יעבור עם זו קנית . ואומר לקדושים אשר בארץ המה. ואדירי כל

חפצי

פירוש רש״י

והכתר תפארת בחורים כחם : והכבוד וגנד זקניו כבוד והחכמה דזקניס טובא ליכא חד מיניייהו לייתר ליה
ודרשינן ליה לזה שקנה חכמה: (י) המשה קניניס קנה הקדוש ב״ה וכו׳. ה׳ קנני לחלית דרכו שבריאתה קודם
העולם מפני שכשעלה במחשבה לברואת את עולמו נתקייס העולס בשביל התורה : שמים וארץ קנין אחד .
שהס עמודיס של עולס שנאי כה אמר ה׳ השמיס כסאי והארץ הדום רגלי נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ
שנאי מלאה הארץ קינינו מה להלן שמי׳ וארץ לף כאן שמיס וארץ קניניך וכו׳ : אברהם מנין שבראו
הקב״ה להיות קנינו של עולס וייתקייס בשבילו שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון ולמה בשביל

שהוא

בית לוי

נתורתן שלמדו ותקנו העולמות שמייכים
ללימוד שהוא ועיכ שעוסקין מכל המלכים כי
היו פועלים בלימודם זאת שהעולם שפועלין
בעשיות המלוה עמם ככ״ל . היולא לנו מכל
שכ״ל שמי שלומד ע״ד שכ״ל הוא נקרא מאנשי
למלך וזהי היוס שמאנשי שמו מכמיס שלמון

יכוס מכמיס למדו לומנו מכמס זו שבלמון
ים כח לסיוס מאנשי היינו מאנשי למלך שם
לומדיס לשמס ככ״ל וזהו בדוך שבחר בהס
ובמאנשי כוי כ״ת מוסר כל העוסק בתורה
לשמה זיכה לדברים הרבה כוי פי׳ שמאנשך
כוונת ולכן עליון בנילוי שמיכס לשלומו

שבילך

הפצי בם . בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר מקדש יי כוננו ידיך . ואומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו : (א) כל מה שבראתי הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו . ואומר יי ימלוך לעולם ועד : רבי חנניא וכו' :

פירוש רש"י

שהוא קונה בשמים וארץ שבשבילו העולם מתקיים . לפי שהוא קיבל את הבריות תחת כנפי השכינה והחזיקם למופת ואומר להם דברים הגזרי בדמ"ל : ישראל קנין ה' שנאמר עם זו קניתי ומנין שהעולם מתקיים שבשבילן שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בהם עיקר הדיבה על ארץ : מקדש ה' כוננו ידיך עדיין לא מצינו קנין תלוי משני שנאמר כאן מקדש ולהלן הוא אומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו מה כאן מקדש בקנין אף להלן מקדש בקנין . וכמה נמצומים יש בדבר לפי שהעניין נראה בעיניו שהבריית' לא נכתבה כתקנה שהרי במס' שבתים פ' האשה לא מצינו תלוי שבשה תורה ושמים וארץ ישראל ומצינו כתיב בשמים וארץ מלאתי נאום יי שהרי אמר ה' נחלתי : (יא) תלוי לכבודו . לשבחו : סליק.

בית לוי

שבילך בחוכם ובמלא זיכם לדברים הרבה דהיינו לכל השמעים ויקוראים שבילך שיש בחוכם כמשכם למלך :

וזהו שנאמר בשותיו ז"ל בשביל לכבוד ה' לעשות לך כי עיקרו של כפי כתבית יהבית בבן לשני בעיניהם כמ"ש יהיה יבואר על דרך השמוש לפי ים את כשבשם ופרש"י רליכם ובמלא כפשי שיש רלין וזה כיוצא חז"ל לכל כפשי רלם לומר הרלון שלי כתבית יהבי' היא היים שבכתב יהבית לכם רליכי שתוכלו להשיך לותה לרליכם ושמא תאמר אין לי כמה היא זאת שלפי מספך רליכי לזה אמר ר"ש לשון החבלות מגלה שלי לכם כעיקם כהיבה יהיבה פי' כעיקם בדולה יש לי מזה שכתובה יהיבה לכם ולחם מכלמין לותי ושוא שמא ע"ד שלמדנו שקבים מכלמין לותו ושוא שמא :

אל תהי היא לכעוס ושוב אחד לפי שיחתך כרחם לחכם ליהא בזוכה שקדום כשלמה שוא כיעם שו שכשמה בורחה ממנו וזה שענין מיתה ע"כ כשילמה שלמה לכעוס חזי יחסיב תיכף שלריך לשוב בתשובה לפניו כי זה הענין מיתה :

חמשה חלמידים היו לריב"ז רבי אלעזר בוך קוד שלחנו מלבד טעם רבי יהושע אשרי ילדתו כי הכא בכל יום בת קול יולאת ואומרת בוכו שיבבים הגם שלין חנו בומעין אלו שכבוזים לעם"כ יש בזה תיובתא שלמה מעובר עלמו כמו שלמ שמעובר שבן הגם שלין שבן חולך בדרך שעובד מ"מ רחמי האב על שבן ומעובר לותו לעיב וכן בישראל בת שתעובר למזוב בתשובה וז"ש חז"ל חוץ מאלו דהיינו שלא כתעובר בתשובה אין שמים אבל בודאי אילו היו חוזר בתשובה מעלמו היה מקבלין ממנו שלא יהא ממנו כלא כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה אבל שלא ישראל שתעוררים בזה התעוררת לשוב וזה שהתעוררת בלבד טעם זכעיו לאלה שמקבלה ואלה שמקבלה סוף בשתיות אשם שמקבלה להתעורר בו

וגם שסקב"ה זוכע זה שעשה משלם לנו כחילו מכו בעלמיכי עשיכו וזה בדרך לדקדק בעושה עמנו וזהי זיכע לדקדק פיכוש הגם שחוא זוכע העשה עושה עמנו לדקדק ומשלם לנו כחילו מכו עושים וזהו לך סי׳ המחבר כי מחה חמשל למיש כמעשיהו כחילו היש מעשיו הגם שמיש בא מכלין הבוב״ם להמציכר מ״א חמשל עושה בו פעולה להחמזק בהמציכרי הזה לא כן הרשעים משכר לא יקומו בעשעה וזהו דאיתא בזוש״ק משה כי תזריע וילדה זכר מיומא דאתעבדת ליח לה בשיומא חלא ילידו דילה מי לשוי דכר כי דכר היא כח התחזקות בו ונקבה כיהו דהתחלשות כמ״ש חה כוחו ככקבה וזה שאמר ליח לה בשומא רק דכר זה שהגבהו חוא כח השמש שמחזיק עלמו לחיים בזה שהעוברת ובזה יבוא שכהו חלמיחי שרחוי לו ושכח רבי חליעזר עבד להבורא בהשעוברת שבא מצחים יר״י שביב בכבר נתן לכו השיחם ולכ״ש חה שחשם כילד רחו שיעבוד מעלמו בהשעוברת להחתא מעלמו וז״ש רבי חליעזר בוך קול שמיכו מלבד עשה כלומר עשה הזרעיות של השעוברת ורבי יהושע חשבי יולדת פיכוש מה שהיליד הוא בעלמו ולא ע״י השעוברת להעילא׃

אם למדת תורה תרבה אל תחזיק טובה לעלמך כי לכך כולרת יש להקדק למה אמר לשון לעלמך ולשון כילרת דוקא ושכח נקדי׳ משל לעבד שמלך לוה שילמוד עכשיו חלחמה שליך להחזיר שכלי זיין ושליך שיעמוד נגד הנלחמים אתו בחלחמה מערכה לשון ושכח בעת שלומדין חוזו חין נותכין בו אם שלין ליך לשם ושכח זה שהיש שלמד בעת חחת בא לחלחמה ונעל זה שכלי זיין ועמד כך ועשה בו כאשר עשה בו כבלחשוכה ולא כשן בו אם כבתחלה ושנלחמים אתו כבשו חוזו ושחקו אתו כן הבושבל שביבת ב״ה לית מתרגמין בשם כלל ונתן לכו תיכה בשם שחוכה ע״ג אם לבבה כרי שבזה כלחם נגד היצר הרע וחכו חומכים אשר קדשבו בחלוחיו ולוה לכו וקדם לכי בפריסים כמ״ש רש״י קדישים תהיו פרישים שבי״ו שעליה שאלו עשין בהתלבשות גיזל בחשק עליה לכי כדבקים בשכיחים שאלות דהיא אם לבבה ונרחקים מהשמאל וכתי גזיל התלבשו כן הוא שתרחקים מהשמאל ובא יוסר להשבת שבורא אבל העושה בלי התלבשות רק אלות לכבים אלילים היא כמי שעבד הכ״ל שאין נותן אשם בכלי זיין בעת שמלחמה וזה כוונת חז״ל אל תחזיק טובה לעלמך כלומר אלא תחזיק טובה ואחא תקוע לעלמך דהייבו הגיף כי לכך נולרת פיכוש לשון לורה שכילרי בלורה להתגבר כח הלורה הכוחניות להתלבשות בו על הגשמיות ולהדבק בלורה שעליכה ויש עיד לדבר כי ליתא בז שר בכל חלית שאדם עושה הקב״ה משתבח בי ואומר אלא מעשה בכי ומדבר סדיכים עוביש אל זה שאדם כתו שהוא שמדבר ואיכו דבכי בכו הקשן שחביב לו וזה נקרא חלה וזה על חל״ה שכי בוכים וכן כל זמן שבית המקדש היה קיים היה מיכאל השר מקריב קרבנות למעלה דהייבו הקרבנות שהקריבו ישראל למעלה הוא הקריב למעלה דהייבו הרחה דוגמתן למעלה וזהו כיוכות רש״י בשיום בני חהיו לו עשה לשם חתה בים כי לכך נבחרת פיכוש בשביל כך שיאמר הקב״ה כך עשה בכי ויחשתר בך ובשלם זו לאוי לעבוד שהבורא יחשתר בו וזהו פיכוש כי לכך נולרת פיכוש שתעבוד שיחשתר הבורא בך ויאמר כך עשה בכי ולא תחזיק טובה לעלמך׃

אחיי אחיו שמע מפתי ולבבי הנו לזכיכם, הנה סולמתי לשוב ספר בתר תורה
מ״כ מצבו של הגאון הק׳ לוים מלקים מבבדיטשוב זללה״ה וים עוד לחי עמ׳ כיום
עמדי מ״ם לסדפיסו ואין לאל ידי, ע״כ קפחתי למחברת זו מקנטע ו זז הסכמות על ק׳
דוכיו לאב יעודין ויבידין כולם כאחד על ניב מפעלי ויבקשו מלכ״ם לחת מסילם עלי,
בעחתי בלבה כי עתה יקפלו עלי זביכה ליקח מידי לח מחברת מקנטע סלזי כדי בחיכל
לגאול המלוכה לאב על מחפתי עלהם בקנין המל ובגדול כלם ובפרט כי ימיעו לדבבי
לדיקים הכלוחים בלוחת, ולדקש למען מעלוח רבם. ולדכרכה מילחל כי סייתי מקחיפף בפ״ק
פ׳ קדושים בלל כ״ק מגפ״ק מבעלז שליט״א מעתיר עלי דבריו ודיבר ממי כחלה פעם
להבעיח לו להוליל לשוב לח המחברת הכשלחת, ובצחתי לדבריו:

דבבי המלפה ליפעות ד׳ כו״ח ביום הילולח דרפב״י הל״ג בעומר

ס״ק **מאיר באלסאם**

וחבלי כפל לי בבעיא״ם לקחת חלק בחורה ד׳ בעשר ותן חלקינו בחורתך לפרש הקרח
ולחם חלים לח בני ישראל, עם דבבי קעד לפרים מ״ך מבי להדליק בר
חכוכה בשמן זפיפה לח כחיתי מכחב שיעורי ותזיתר היל ע״י הילול מי בבי מיחבילי
וידיע דמקרא הזה קלי על בר חכוכה כמובא בבעש״ע פרכה בפעלותך כחיב בהעלותך
לח הכרות וכחיב להעלות בר תמיד לב״ה בר ולחיב בריח חמוסיפין ותילכין ולב״ם בכוונ
ולח״כ בר, ולבן פפקינן להלכה ברב דפחילות ומחכים שמן מדליקין בפנה מדליקין
בחוכה, ומפס בלרה, ולחה חלוה לח ב״י ויקחו לליך שמן זית זך כחית למאור,
סייבו לפילו שמן זפיפה דכחיתי מכחב שיעורי משום דלפזיפה קלי, לפעלות בר תמיד,
רומז על חכוכה בריל בבעש״ע, ולפ שניתי בדבריס ללם דהי״ב:

מאיר בללמ״ר מו״ם דוד ז״ל

הסכמת כבוד הרב הגאון הקדוש חו״מ שר התורה צדיק יסוד עולם טופת הדור והדרו טרן **צבי הירש שפירא** שליט״א האבד״ק מונקאטש.

הן זה כמה ויותר כהיותי לז בק׳ מיכלוול כלי״ל כ״ק מרן אדמו״ר הקדוש כמכו״ם זללה״ה זי״ע כא לפני הלבנך המופלג בתורה ויראה מוהר מנחם מענדל סימיס והמעלה מ׳ מאיר מק׳ מעליעץ, ובידו ק׳ כתר תורה מסכת הגה״ק הלדיק מו״ס מאיר זללה״ה זי״ע בן לאותו לדיק לים מלקים עיר וקדים מן שמיל כמים הגה״ק המכתם״ג מנחדיטשוב זללה״ה זי״ע ומבלו לזכות בכתר תורה להוליל לאותה להדפיסו ממדם לידלה והודעתיו לז כי הם׳ מאד בידו הוא רק חלק אחד מאד הדפיסו הממחר זללה״ה בעלמו ויש עוד לזה מכי בקודם ח״ב מאד הדפיסו כ״ק אדיו הגה״ק מנחדיטשוב זי״ע בעלמו בחכת תקה״ו אחרי מעירת בכו ממחבר זי״ע מאד בקהלק בחיי אדיו, ע״כ עודלתיו לז להדפיס גם הח״ב אלא יחא כאלי דבר, ועתה הודיעני כי חפץ להדפיס גם הח״ב ובכתבי מכהנין חליה״ם, וממחיל במלוה לומרים לו גמול לעומת אחרי תורת ד׳ תזיה״ם להדפיס גם הח״ב אדיו בחלה כלל, ובפרט כי הח״ב חילה לאור עולם הגה״ק מנחד־טשוב כלי״ל ומי יוכל לפער כוס ערך כורח קדוש כמוהו, וגם שמעתי כי הגה״ק לים מלקים סיגיד מקחזיק זי״ע בעת ללת לאותה הם׳ כתר תורה קבה ממנו מקבר הכתב קפרים לחלקם ביעקב ולהפילם ביחלאל, ע״כ ק׳ כזה ל״ל להקכמה כלל לך למען מזק ידים רפות על הלי בגדלה יקילל הכי״ל המחעקק בקדמים להקריבן על מזבח הדפוס ממדם ועוסק חילאות כבוד ע״ז, ע״כ בלחי במכחבי הלב לבקש מלחבי״ קבלו כל לאותו ותמכוהו בכוח כדיבתכם וכומב לבכם בכל מה לפאר כדי לחזק ידי מלוה כזו ומפייעוס יזכו לבי כתבים, וכתר ס״ט עולם ע״ג, וזכות הקדושים לאר בארץ החיים יגן עליכו בכל מפלאותיכו, וזכה לגאליכו בקרב הימים:

בלחי עה״פ לור ליום ולו עפ״ק י״ע למב״י תרכ״ע מונקאטש

צבי הירש שפירא

תעודת כ״ק אדמו״ר הרב הקדוש בנש״ק חו״ם א״ה רש״י טופת הדור והדרו מרן מרימנאאב שליט״א

כ״ק לדמו״ר סכסן הגדול סליט״ל פקד עלי לכתוב תעודה למאנדך סמופלג בתורה ויראת חו״כ מו״ס מאיר באלאאם ממעלין סמיגע ל״ע להדפוס מחדש גס תח״ב מסק׳ סק׳ בתר תורה מסכת״ג סלס״ק כ׳ מליר זללה״ס בנו ס״ל לומר לדיק פרקליטו סל ישראל כשכבה״ג מנדליטסוב זי״ע ועכ״י וכ״ק לדמו״ר סליט״ל מבקש מלכ״ס לקבל לת סמוכ״ז סיוכל לגמור סמלאכה מלאכת הקודש בקבל ולזכות לת הרבים ,

ולרלוי׳ נאתי עס״ס בפקודת קדסו יום ג׳ בחקותי ל״ג למנ״י תרכ״ט לפ״ק ירושלם.

שלמה זלמן מארים